

Understanding the differences in Hashkafah between the Litvish & Lubavitch worlds

Show# 236 | August 7th 2019

חתם סופר הקדמה לשו"ת חלק יורה דעה – פיתוחי חותם

ממעשה האבות והנביאים ע"ה [וע"ד זה היה רגיל לפרש הקרא (דברים י"ז י"ט) והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו, הכוונה כי המלך ישא בחיקו תורת ה', שם ימצא כתוב כל הקורות ותולדות ימי חייו, ושיעור הכתוב כך, את כל ימי חייו יקרא מעל ספר תורת אלקים יא), וכן עשה אבינו מאוה"ג זצ"ל דרש מעל ספר תורת ה' כל מדה והנהגה טובה שיבור לו האדם, נאה דורש ונאה מקיים כל ימי חייו, מעודו למד ושימש ת"ח גדולי עולם מאורי

רמב"ם הלכות מלכים פרק ג הלכה ו

וכן לא יהיה שטוף בנשים, אפילו לא היתה לו אלא אחת לא יהיה מצוי אצלה תמיד כשאר הטפשים, שנאמר לא תתן לנשים חילך, על הסרת לבו הקפידה תורה שנאמר ולא יסור לבבו, שלבו הוא לב כל קהל ישראל לפיכך דבקו הכתוב בתורה יתר משאר העם שנאמר כל ימי חייו.

סדר הדורות ד"א תתקנד

לזכרון עד היום. וקבלתי שהיה לרמב"ן תלמיד אחד ר' אבנר היה שמו ונעשה מומר ומולו גרם שעלה במעלה ויהי נורא בכל הארץ, אחרי הימים ביום כפור שלח והביא לפניו את הרמב"ן רבו ובפניו הרג בעצמו חזיר א' וינתחחו ויבישלהו ויאכלהו ואחר אכלו שאל אל הרב על כמה כריתות עבר והשיב הרב שהיו ד' והוא אמר שהיו ה' והיה דוצה לחלוק עם רבו והרב נתן עינו בו דרך בעם ויאלם האיש כי עדיין נשאר עליו מעט יראה מאת רבו, ולבסוף שאל הרב מי הביאו אל ההמרה והשיב כי בפעם א' שמע שדרש בפ' האזינו שבפ' ההיא כלולים כל המצות וכל הדברים שבעולם ולהיות אצלו זה מן הנמנע נהפך לאיש אחר, ויען הרב ואמר עדיין אני אומר זה ושאל מה שתרצה, ויתמה האיש מאד ויאמר לו אם כן הוא הראני נא אם תמצא שמי כתוב שם, ויאמר הרמב"ן כן דברת מידי תבקשנו, ותכף הלך לו בקרן

זוית ויתפלל ויבא בפיו פ' אמרתי אפאוחם אשביחה מאנוש זכרם כי אות שלישי של כל תיבה יש שם האיש שהיה ר' אבנר, וכששמע הדבר הזה נפלו פניו וישאל לרבו אם יש תרופה למכתו, ויאמר הרב אתה שמעת דברי הפ' וילך הרב לדרכו, ותכף לקח האיש ספינה בלי מלח ומשוט ויכנס בה וילך באשר הוליכו הרוח ולא נודע ממנו מאומה (ועיין עטק המלך שער לחשון פ"ד). וראיתי

הקדמה לספר אבן שלמה מהגר"א

וכמ"ש בהקדמה לספר פאת השולחן בשם מרן הגר"א ז"ל כי שמו מרומז בתורה בפ' כי תצא בתיבות אבן שלמה שהוא ראשי תיבות אליהו בן שלמה, וכמו שאל"ף הוא פל"א ונעלם כך תורתו נסתרת ונעלמת, ולכן שמו בהעלם בראשי תיבות. ועי' בזה דבר נפלא בספר אמונה והשגחה בליקוטים. [ז"ל שם: שמעתי מפי הרה"ג הישיש וכו' מוהר"ר יצחק מרגליות [אב"ד בשצוצין במדינת פולין] ששמע מפי מאור הגולה מוהר"ח מוואלאזין ז"ל כי הגר"א ז"ל אמר כי בספר משנה תורה מרומז בכל סדרה מה שיארע במאה שנים מאלף הששי כסדר יו"ד פרשיות כנגד יו"ד מאות [כי נצבים וילך נחשב לאחד כידוע]. ושאל לו מהר"ח איה איפה אנו מרומזים בפ' תצא שהוא נגד המאה הששית שאנחנו עומדים כעת, והשיב לו מרומז בתיבת אבן שלימה כנ"ל ושם מהר"ח נעלם ממנו. [לא פורש אם הגר"א העלים ממוהר"ח, או הגר"ח העלים מהשומעים מפני רוב ענותנותו. ולפ"ז דעת לנבון נקל כי הרעות רבות וצרות אשר השיגונו בעו"ה במאה השביעית הזאת מרומזים בקללות שבפ' כי תבוא ועתה נצפה לגאולה העתידה בעו"ה], עכ"ד].

וזה יגמור בעדי להוציא לאור כל הנמצא ת"י מתורת רבינו ז"ל וזכות תורתו יעמוד לנו ולכל התומכים בימינו להשפיע עלינו אור חדש ולהעביר את חשכת הסכלות מן הארץ ועינינו תחזינה ירושלים נוה שאנן וארמון על משפטו ישב בב"א.

וזאת למודעי כי בהרבה מקומות לא כתבתי את לשון קדשו של רבינו ממש, כי הוא ז"ל כתב דבריו בדרך ביאור לפי ענין נושא המאמר שנתבאר בדבריו, וכן בהרבה מקומות דבריו בלולים יעלו בכל חלקי התורה, וגם בהרבה מקומות קיצר מאד בלשונו וקשה לירד לסוף דעתו, וכן כמה פעמים נמצאו כמה ענפים מענין אחד בכמה מקומות בחיבוריו, ואנכי ברצותי לחברם לענין א' שלם הייתי מכרח לשנות הלשון, וע"כ אחלה פני הקורא שאם חלילה ימצא בו איזה ענין שאינו נכון יתלה בי וידינני לכף זכות כי שגיאות מי יבין, וכל הישר הולך יבין גודל עמלי ללקט ולסדר הספר הזה ולבחור לשון ערומים שיהיה מובן לכל.

וראיתי להביא בו כמה דברים בעניני שכר ועונש ועניני גאולה אשר לא שערום עד כה, אשר יתפלא בהם לב המעיין ויחודש לו דברים נשגבים, [וגם ביאור הפלא ופלא על מגילת אסתר ע"ד הרמז ומוסר מכת"י המיוחס למרן הגר"א ז"ל וראיתי להעתיק גם מאמרי הגמרא המובאים שם לבל יצטרך המעיין לחפש אנה ואנה].

וקראתי שם הספר הזה אבן שלמה על שם ענינו כי הוא אבן שלמה וצדק לפלם בו דרכי העבודה, וגם ע"ש מרן הגר"א ז"ל אשר ממעינות חכמתו שאבתי בששון את הדברים הקדושים האלה

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כה עמוד ב

ואומר משה ואהרן בכהניו ושמואל בקראי שמו. שקל הכתוב שלשה קלי עולם כשלשה חמורי עולם, לומר לך: ירובעל בדורו - כמשה בדורו, בן בדורו - כאהרן בדורו, יפתח בדורו - כשמואל בדורו. ללמדך שאפילו קל שבקלין ונתמנה פרנס על הצבור - הרי הוא כאביר שבאבירים, ואומר ובאת אל הכהנים הלויים ואל השפט אשר יהיה בימים ההם. וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו? הא אין לך לילך אלא אצל שופט שבימיו, ואומר אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה.

שמואל בדורו עמוד קטז

אם מר כמרה – כשר

אשה עניה שחטה עוף למען ילדה החולה. כשפתחה את העוף לא מצאה את המרה. באה אל רבי שמואל כשדמעות בעיניה לשאול אם העוף כשר או טרף. בעוד שהרבנים שישבו על ידו אותה שעה התאמצו למצוא את המרה נאנחה האשה אנחה עמוקה ואמרה: „אוייה לי מר לי, מה אתן לבני החולה?...”
כשמע זאת רבי שמואל פנה אל האשה המודאגת ואמר לה: „בתי, אם כה מר לך הרי זה כשר...” ואל הרבנים שישבו על ידו פנה ואמר: „אל תחפשו את המרה, אשה עלובה זו כבר מצאה אותה...”

Riddles of the Week

#1

תוספות מסכת חולין דף קה עמוד א

ד"ה מים ראשונים מצוה ואחרונים חובה וא"ת למאי נפקא מינה הא דראשונים מצוה ואחרונים חובה מה לי מצוה מה לי חובה הא תרווייהו חובה וכו' ובהלכות גדולות פירש דראשונים שהם מצוה משום סרך תרומה טעונין ברכה אבל אחרונים שהם לצורך אדם משום מלח סדומית אין טעונין ברכה ומכאן כתב רבינו יהודה בפרק במה מדליקין בתוספ' שאין לברך על קריאת שמע שלפני מטתו אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרות שמע ואם תאמר אמצעיים כגון בין גבינה לבשר שהן לצורך מצוה יהיו טעונין ברכה וי"ל דאין זה כי אם הכשר אכילה כמו ניקור חלב ומליחת בשר.

רמב"ם הלכות ברכות פרק יא הלכה ד

ולמה אין מברכין על נטילת ידים באחרונה, מפני שלא חייבו בדבר זה אלא מפני הסכנה ודברים שהם משום סכנה אין מברכין עליהם, הא למה זה דומה למי שסינן את המים ואחר כך שתה בלילה מפני סכנת עלוקה שאינו מברך וצונו לסנן את המים וכן כל כיוצא בזה.

רמב"ם הלכות ברכות פרק יא הלכה ב

יש מצות עשה שאדם חייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותה כגון תפילין וסוכה ולולב ושופר ואלו הן הנקראין חובה, לפי שאדם חייב על כל פנים לעשות, ויש מצוה שאינה חובה אלא דומין לרשות כגון מזוזה ומעקה שאין אדם חייב לשכון בבית החייב מזוזה כדי שיעשה מזוזה אלא אם רצה לשכון כל ימיו באהל או בספינה ישב, וכן **אינו חייב לבנות בית כדי לעשות מעקה**, וכל מצות עשה שבין אדם למקום בין מצוה שאינה חובה בין מצוה שהיא חובה מברך עליה קודם לעשייתה.

שם הלכה ח

כל מצוה שעשייתה היא גמר חיובה מברך בשעת עשייה, וכל מצוה שיש אחר עשייתה צווי אחר אינו מברך אלא בשעה שעושה הצווי האחרון, כיצד העושה סוכה או לולב או שופר או ציצית או תפילין או מזוזה אינו מברך בשעת עשייה אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות סוכה או לולב או לכתוב תפילין מפני שיש אחר עשייתו צווי אחר, ואימתי מברך בשעה שישב בסוכה או כשינענע הלולב או כשישמע קול השופר או כשיתעטף בציצית ובשעת לבישת תפילין ובשעת קביעת מזוזה, **אבל אם עשה מעקה מברך בשעת עשייה אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות מעקה**, וכן כל כיוצא בזה.

שם הלכה יב

כיצד לבש תפילין מברך להניח תפילין, נתעטף בציצית מברך להתעטף, ישב בסוכה מברך לישב בסוכה, וכן הוא מברך להדליק נר של שבת ולגמור את הלל, וכן אם קבע מזוזה לביתו מברך לקבוע מזוזה, **עשה מעקה לגגו מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות מעקה**, הפריש תרומה לעצמו מברך להפריש, מל את בנו מברך למול את הבן, שחט פסחו וחגיגתו מברך לשחוט.

שם הלכה יג

אבל אם קבע מזוזה לאחרים מברך על קביעת מזוזה, **עשה להם מעקה מברך על עשיית מעקה**, הפריש להם תרומה מברך על הפרשת תרומה, מל את בן חבירו מברך על המילה וכן כל כיוצא באלו.

רבי עקיבא איגר מסכת חולין דף קה עמוד א

תוס' ד"ה מים בסה"ד כמו ניקור חלב ומליחת בשר. והא דמברכין על השחיטה דהוי ג"כ הכשר אכילה היינו דבניקור חלב או מליחה לא הוי אלא כמפריש האיסור מתוך ההיתר דהבשר מותר רק דכנוס בתוכו דם ומפרישו ממנו במליחה, וכן גבי חלב, אבל גבי שחיטה דמחיים היה כולו אסור ובשחיטה מתרת ע"כ מברך, והאי טעמא הוא [גם] גבי תרומה דקודם שהפריש תרומה היה כולו טבל ובהפרשתו מותר לאכול, ומה שכתבו מתחילה דמידי דהוא לצורך אדם אינו מברך, **ק"ק למה מברך על מעקה דהא אינו אלא להפריש מנזק.**

שולחן ערוך או"ח סימן קפא סעיף י

יש שאין נוהגים ליטול מים אחרונים. ומשנ"ב שם ס"ק כב מפני שאין מלח סדומית מצוי בינינו

#2

רמב"ם הלכות גניבה פרק ז הלכה ג

כל מי שמשהה בביתו או בחנותו מדה חסרה או משקל חסר עובר בלא תעשה שנ' לא יהיה לך בכיסך וגו', ואפילו לעשות המדה עביט של מימי רגלים אסור, שאע"פ שאין זה לוקח ומוכר בה שמא יבא מי שאינו יודע שהיא חסרה וימדוד בה, **ואין לוקין על לאו זה שהרי אין בו מעשה.**

רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק א הלכה ג

אינו לוקה משום לא יראה ולא ימצא אלא א"כ קנה חמץ בפסח או חימצו כדי שיעשה בו מעשה, אבל אם היה לו חמץ קודם הפסח ובא הפסח ולא ביערו אלא הניחו ברשותו אף על פי שעבר על שני לאוין אינו לוקה מן התורה מפני שלא עשה בו מעשה, ומכין אותו מכת מרדות.

Selected audio from our listeners

Answers to the Questions

Answers to the questions 1 *click here*

Answers to the questions 2 *click here*

Answers to the questions 3 *click here*

Answers to the questions 4 *click here*

Answers to the questions 5 *click here*

Answers to the questions 6 *click here*

Answers to the questions 7 *click here*

Show Suggestions

Suggestion 1 *click here*

Comments on the Show

Comments on the show **1** *click here*

Comments on the show **2** *click here*

Comments on the show **3** *click here*

Comments on the show **4** *click here*

Comments on the show **5** *click here*

Comments on the show **6** *click here*

Comments on the show **7** *click here*

Comments on the show **8** *click here*

Comments on the show **9** *click here*

Comments on the show **10** *click here*

Comments on the show **11** *click here*

Comments on the show **12** *click here*

Comments on the show **13** *click here*

Comments on the show **14** *click here*

Comments on the show **15** *click here*

Comments on the show **16** *click here*

Comments on the show **17** *click here*

Comments on the show **18** *click here*

Comments on the show **19** *click here*

Comments on the show **20** *click here*

Comments on the show **21** *click here*

Comments on the show 22 *[click here](#)*

Comments on the show 23 *[click here](#)*

Comments on the show 24 *[click here](#)*

Comments on the show 25 *[click here](#)*

Comments on the show 26 *[click here](#)*

Comments on the show 27 *[click here](#)*

Comments on the show 28 *[click here](#)*

Comments on the show 29 *[click here](#)*

Comments on the show 30 *[click here](#)*

Comments on the show 31 *[click here](#)*

Comments on the show 32 *[click here](#)*

Comments on the show 33 *[click here](#)*

Comments on the show 34 *[click here](#)*

Comments on the show 35 *[click here](#)*

Comments on the show 36 *[click here](#)*

Comments on the show 37 *[click here](#)*

Comments on the show 38 *[click here](#)*

Comments on the show 39 *[click here](#)*

Comments on the show 40 *[click here](#)*

Selected emails from our listeners

Answers to the Questions

In regards to the question of רבי עקיבא איגר why we make a ברכה on מעקה as it is clear in the ה"ד (however see ש"י ש"ו) שאילתות פ' עקב and רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"ד who holds that you don't make a ברכה on מעקה because "שהברכה וצונו ולא עכו"ם" see (בה"ג, according to what תוס' say (from the ש"ד, as well as in the ה"ח (רמב"ם שם ה"ח) that you don't make a ברכה on מים אחרונים because it is only for מלח סדומית of סכנה to save you from the לצורך אדם.

The משמע and also פרי מגדים פתיחה להל' נט"י תירוצו הב' as well the ברכת אברהם ס"י ר"ד from the ה"ב answer that a מעקה is only there to save you from a future סכנה that is not here yet, whereas מים אחרונים is to get rid of a סכנה that is already here on your hands ready to touch your mouth and nose as הן ידים עסקניות (the hands are always moving around).

[Although it's interesting to note that there seems to be two ביאורים in the ראשונים in the reasoning of this rule (that you don't make a ברכה on מצוה that is סכנה משום סכנה).

From the above mentioned תוס' it is משמע that it is because you are doing the מצוה only for your own benefit (שהם לצורך אדם) and not because השם commanded (and therefore you can't say הוה אמינא of the ב (Maybe you can compare it to the שחיטה etc. (Just if in regards to מצות which there is no חיוב to do like מאירי מגילה כא, ב. חיוב ברכה no (שחיטה) that there is no מצוה is to kill it is thru (שחיטה) because at the end of the day Only that his מסקנא over there is that you do make a ברכה because although you are only shechting (for example) because you want to eat meat and there is no חיוב to do so, but this that you are shechting as appose to killing in another way is because of the ציווי הבורא, however by מצות that are for סכנה the very המצוה is לעצור האדם.)

However the (מהרשב"א) as well as the שו"ת המיוחסות להרמב"ן (מרשב"א) say that the reason you don't make a ברכה on מים אחרונים is because אין מברכין על הפורענות.

Now according to the second way it makes sense to be מחלק between מים אחרונים and מעקה in regards to how close the סכנה is, however according to the first way (תוס')

well as is משמע from the רמב"ם which says "מפני הסכנה אלא חייבו בדבר זה שלא מפני", which is משמע that the issue is that you are doing the מצוה only for your benefit, as opposed to the explanation that the מצוה includes also the aspect of פורענות) why should there be a difference between how far away the סכנה is, at the end of the day you are doing it for yourself האדם [לצורך].

The שם's first answer is that the rule that you don't make a ברכה on מצוות שם which are for סכנה is only by מצות דרבנן (like מים אחרונים and סינון המים) but a מצוה מן סכנה you make a ברכה even if it's for סכנה.

The answers that is just to get rid of a סכנה from yourself however מעקה is getting rid of a סכנה for others.

The Lubavitcher Rebbe in קפ"ח answers based on what the רמב"ם in ספר המצות שורש ה writes that the מצות 613 aren't counted in the טעמי המצות, and nevertheless the רמב"ם includes בביתך (which is לכאורה the reason for making a מעקה) as a מצוה on its own. From here we see that the making of a מעקה is not only for לא תשים דמים but rather a מצוה on its own (based on the כב, ה). Which practically means that if you can get rid of the סכנה of your roof a different way (raise the ground around the roof or lower the roof make a ramp etc.) although you are not עובר the לא תשים of עשיית מעקה. From here we see that there is more to the making of a מעקה than forewarning a סכנה (which would make it a מצוה that you do just for your purposes) but rather to fulfill the מצוה in this specific way that השם commanded. According to this it is also understood way when the רמב"ם brings the מצות to get rid of all סכנות in ה"ד פו"א הנפש פי"א ה"ד the רמב"ם doesn't bring the עשיית מעקה of נפשך but rather עשיית מעקה of פסוק because the מצוה of נפשך but rather עשיית מעקה of פסוק is not a חוב כללי of getting rid of all סכנות in any way possible but rather a מצוה specific to make a wall on roof (in regards to בור etc. that are learned out in the ספרי look at דבר אברהם סי' ק' who is חולק, but see כ"ד סי' ק' מעשה רב סי' ק' חולק).

Thank you very much,

Menachem Rapoport

נאָר דער אמת איז, אַז ועשית מעקה לגגך און ולא תשים דמים בביתך זיינען צוויי באַזונדערע ציוויים, ולא תשים דמים בביתך איז ניט אַ טעם אויף דעם ועשית מעקה.

אַ ראי' אויף דעם: דער רמב"ם זאָגט אַ כלל אין שרשי המצוות⁶, אַז די טעמי המצוות רעכענען זיך ניט פאַר באַזונדערע מצוות במנין תרי"ג, און פונדעסטוועגן במנין המצוות רעכנט דער רמב"ם צוויי באַזונדערע מצוות. אין מנין מצוות עשה רעכנט ער די מצוה פון ועשית מעקה⁷, און במנין לא תעשה רעכנט ער די מצוה פון ולא תשים דמים⁸, זעט מען דאָך אַז דער ולא תשים דמים איז ניט קיין טעם אויפן ועשית מעקה נאָר עס איז אַ באַזונדערע מצוה.

דער מקור פון דעם רמב"ם איז אין ספרי, אין ספרי⁹ שטייט, ועשית מעקה לגגך, זו מצות עשה, ולא תשים דמים בביתך, מצות לא תעשה.

ג. דער ענין פון דעם אין עבודת האדם:

בשעת אַ איד בויט אויף אַ בנין חדש זיינען ניט גענוג די גדרים וואָס ער האָט געהאַט פריער און וואָס ער איז בייגעשטאַנען דורך זיי אַלע נסיונות, ובמילא קען דאָך זיין אַז והתברך בלבבו אַז שלום יהי' לי. עברו רוב שנותיו ולא חטא¹⁰, ער דאַרף אַבער וויסן, אַז וויבאַלד ער גייט איבער אין אַ בית חדש, האָט ער אַ נייע עבודה און ער דאַרף

האָט מיר איינער געפרעגט אין אַ בריוו: דער טעם פון מעקה איז דאָך משום סכנה, ווי עס שטייט אין פסוק ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנופל ממנו, און דער רמב"ם⁹ פסק'נט אַז אויף אַ מצוה שמשום סכנה מאַכט מען ניט קיין ברכה, אַבער אין דעם זעלבן פרק גופא¹⁰ פסק'נט דער רמב"ם אַז בשעת מען מאַכט אַ מעקה דאַרף מען מאַכן אַ ברכה: אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות מעקה.

אין פשטות האָט מען געקענט זאָגן, ווייל דער ענין פון ולא תשים דמים בביתך קען מען באַוואַרענען אויך דורך אַן אנדער אופן, ניט דורך מאַכן אַ מעקה, וואָרום אַ מעקה איז מען מחוייב דוקא בשעת דער בית איז גבוה מהקרקע יר"ד טפחים¹¹, האָט ער דאָך אַ ברירה צו מאַכן נידע־ריקער דעם גג אַדער אויפצוהויבן די קרקע פון רשות הרבים; עס איז דאָ נאָך אַן אופן, צו מאַכן דעם גג בשיפוע, וועט ער באַוואַרענען דעם לא תשים דמים בביתך און פונדעסט־וועגן האָט ער ניט די מצוה פון מעקה. דערפאַר דאַרף מען מאַכן אַ ברכה בעשיית מעקה, ווייל דאָ איז דאָ אַן ענין אויסער דעם ולא תשים דמים בביתך.

אַבער דער ביאור איז ניט מספיק, וואָרום סוף סוף אויב דער גאַנצער טעם פון עשיית המעקה איז נאָר משום סכנה איז הדרא קושיא לדוכ־תא, אַז אויף דעם איז ניט שייך קיין ברכה.

6 שרש ה.
7 מ"ע קפד.
8 מל"ת חצר.
9 דברים כב, ח.
10 יומא לה, ב.

3 הלכות ברכות פרק יא הלכה ד.
4 הלכה ת.
5 זע בבא קמא נא, א און אין רש"י דאָרט.

Response:

Rambam in Sefer Hamitzvos & Yad both CLEARLY state that the עשה is because of סכנה, See below, So does the Sefer Hachinuch.

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קפד

והמצוה הקפ"ד היא שצונו להסיר המכשולים והסכנות מכל מושבינו. וזה שנבנה כותל סביב הגג וסביב הבורות והשיחין והדומה להם כדי שלא יפול המסתכן בהם או מהם וכן המקומות המסוכנים והרעועים כולם יבנו ויתוקנו עד שיסור הרעוע והסכנה. והוא אמרו ית' (תצא כב) ועשית מעקה לגגך.

רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק יא הלכה א

מצות עשה לעשות אדם מעקה לגגו שנ' ועשית מעקה לגגך ובה"ד אחד הגג ואחד כל דבר שיש בו סכנה וראוי שיכשל בו אדם וימות כגון שהיתה לו באר או בור בחצירו בין שיש בהן מים בין שאין בהן מים חייב לעשות להן חוליה גבוהה עשרה טפחים או לעשות לה כסוי כדי שלא יפול בה אדם וימות.

ספר החינוך פרשת כי תצא מצוה תקמו

הסיר המכשולים והנגפים מכל משכנותינו, ועל זה נאמר [דברים כ"ב, ח'], ועשית מעקה לגגך. והענין הוא שנבנה קיר סביב הגגות וסביב הבורות והשיחין ודומיהן כדי שלא תכשל בריה ליפול בהם או מהם, ובכלל מצוה זו לבנות ולתקן כל כותל וכל גדר שיהיה קרוב לבוא תקלה ממנו, וזה שהזכיר הכתוב לגגך דבר הכתוב בהוה, ולשון ספרי [כאן], ועשית מעקה, מצות עשה.

משרשי המצוה, לפי שעם היות השם ברוך הוא משגיח בפרטי בני אדם ויודע כל מעשיהם וכל אשר יקרה להם טוב או רע בגזרתו ובמצותו לפי זכותן או חיובן, וכענין שאמרו זכרונם לברכה [חולין ז' ע"ב] אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה, אף על פי כן צריך האדם לשמור עצמו מן המקרים הנהוגים בעולם, כי האל ברא עולמו ובנאו על יסודות עמודי הטבע, וגזר שיהיה האש שורפת והמים מכבין הלהבה, וכמו כן יחייב הטבע שאם תפול אבן גדולה על ראש איש שתרכץ את מוחו או אם יפול האדם מראש הגג הגבוה לארץ שימות, והוא ברוך הוא חנן גופות בני אדם ויפח באפיו נשמת חיים בעלת דעת לשמור הגוף מכל פגע ונתן שניהם הנפש וגופה בתוך גלגל היסודות והמה ינהגום ויפעלו במ פעולות. ואחר שהאל שעבד גוף האדם לטבע, כי כן חייבה חכמתו, מצד שהוא בעל חומר, ציוהו לשמור מן המקרה, כי הטבע שהוא מסור בידו יעשה פעולתו עליו אם לא ישמר ממנו.

Comments on the Show

I was surprised at the shallowness of the Lubavitch talk, which was so not typical of this show. We don't decide what Hashem wants by "success", and we don't measure success by paper thin spread of Judaism, and even if all that is truly good and just, that doesn't justify other acts they do.

The Rambam writes that Islam and Christianity are in the world to do great things, to spread monotheism - belief in God. Christianity accomplished a tremendous amount of good, and surely brought a lot of faith to hundreds of millions of people, beside for all the tremendous Chesed they do (and I do admire them for it), but at the same time it's based on lies. In the world of שקר you can do a lot of good and bad at the same time, and if we start measuring truth based on apparent success we are becoming christianized...

What you said that only a very small minority of Chabad believes the Rebbe is still alive, I was very surprised at the ignorance. At the headquarters, at 770, at the closing of every Yom Tov there are hundreds! of people passing by the Rebbe's chair with a cup of wine in one hand and waving at the chair with another, this takes about an hour for everybody to finish, and the whole time they're singing that the Rebbe should continue to live on. Of course there's a banner inside wishing the Rebbe continued long life, as is on many skullcaps around the world. At the annual Kinus Hashluchim they recite the "Rabbis Kapitel". This is the capital of the number of the Rebbe's age, so this is what he would have been saying had he been alive! (The Rebbe's Minhag was to recite the Kapitel of his age every day).. I can go on and on, but anyone with little inside knowledge knows full well it's far from a minority. At the funeral of the Holtzbergs in Israel, we all witnessed how her father was crying to the Rebbe that he must already reveal himself... And much more, which I cannot spell out in this forum, but there's really much much more.

The Rebbe definitely changed fundamentals of Torah as we know it. For one example, he said that as we know the Baal Shem Tov said that in every generation there is a Moshiach alive ready to be revealed, so since Chabad started, every Chabad Rebbe was the Moshiach of that generation. Just think what that amounts to if you believe as

many do that this is the generation of Moshiach... 1+1=2... He also said that on the holiday of Sukkos just like the 7 Ushpizin come to the Sukkah, so too first night the Baal Shem Tov comes, the second night good Magid of Mezrich, the third night the Baal HaTanya, and so on the rest of Lubavitcher Rebbes. again, just one example of many...

Look, we all know that there are many shortcuts that seemingly get you faster to many different goals. One can make money by cutting corners much faster than by paying attention to every law. And don't forget, when we're dealing with spirituality, it's way easier to succeed and raise funds when you're not the real deal. R' Chaim Brisker knew something was wrong with a sob story to collect Tzedakah, when he saw how fast and easy it worked, he said it must not be a mitzvah if it was so easy to accomplish!

Don't get me wrong. I do admire truly all the good they do, and I wish them lots of success, just as I do for Christians who really mean well. After all, they are on God's side, doing great work. But how far is that from saying this proves that their way is right. I couldn't believe my ears ...

See link [כוס של ברכה מוצאי ראש השנה תשע"ה](#)

Lechaim with the Rebbe 2015 at 770

I was always impressed by your diligence and thoroughness, so I assume you'd appreciate more info about one subject you apparently don't know enough about.

הצלחה and יישר כח

Moshe Dovid Shwekey

Dear Mr. Lichtenstein,

From time to time I listen to your show. As a Lubavitcher, I found yesterday's show very interesting. I enjoy your Bekius in general and what you bring to the table. While listening to your show, yesterday, it came up a few times about the Moshiach issue. I would like to make a few comments about it.

1- The way it was portrayed was that the Meshichistin are a fringe group in Lubavitch,

however, that is not the true reality. I would say that almost all Lubavitchers believe the Rebbe is Moshiach and that around half would call themselves Meshichistin.

2- The question of the Rebbe being alive to a large degree is also semantics. Almost all Lubavitchers believe that the Rebbe is somehow guiding them at this point. The question is how you frame it etc. Also, the Rebbe would constantly quote the Gemara in Taanis about "Yakov Lo Meis" and say that this applies to the Previous Rebbe.

3- I find it sad that the general Frum media does not cover this subject honestly. There were many things that the Rebbe supported that the world did not understand and later these ideas became a "Nachlas Haklal" I don't feel a need to be apologetic for anything the Rebbe said. There are great Talmidei Chachomim that can articulate these concepts both Halachicly and Hashkaficly. If you ever wanted to have a show about this, I would suggest two very respected Yidden in Chabad, Rabbi Shlomo Majeski, dean of Machon Chana of Crown Heights and Rabbi Hershel Greenberg, Shliach in Buffalo, NY. They are both authors and massive Talmidei Chachamim.

Much success in your Avidas Hakoidesh!

Rabbi Pesach Scheiner

Boulder, Colorado

A gut Voch Reb Dovid,

Thank you for putting together such a wonderful program!

I want to Express my deepest appreciation for your effort to help the Oilam understand our Hashkafik differences and to demonstrate how we can respectfully disagree with personal animus. I truly believe that your work is leading Klal Yisroel with large strides closer to Achdus and Bias Hamoshiach!

As usual, I do have a few He'aros, however, I will refrain from mentioning them for now is not the appropriate time to nitpick.

כתיבה וחתימה טובה

Mendel Sasonkin

Dear Dovid, שיחי,

As a Lubavitcher Chossid and son of a Shliach, I really enjoyed the latest podcast featured called "Understanding the differences in Hashkafah between the Litvish and Lubavitch worlds". Your lineup of individuals interviewed were, in my opinion, great choices to explain בדורנו especially ל שפירא הר"י. הרה"ג הר' י. ל שפירא.

I do, however, want to make a serious correction in response to a comment made by Rabbi Gifter.

Rabbi Gifter said that Chabad Shluchim do not even know how to read a Blatt Gemroah C"V and questioned their ability to do proper קירוב "if they are lacking the ability to teach Torah and they are not giving their מקורבים the מאור שבתורה"...

This is שקר וכזב and simply not true. Most Shluchim are big ת"ח who know how to learn very well, I know this to be true as a fact and from my own personal experiences and interactions with Shluchim.

Chabad's largest learning institution, JLI, as just one example, offers incredibly deep classes which are given in most Chabad centers by the Chabad Shluchim. These classes often include many complicated Gemorahs quoted and delved deeply into. The Shluchim not only understand and grasp these Gemaras, but are able to excitably teach the concepts to their congregations.

It is a gross misrepresentation of Chabad Shluchim to generalize them as unable to learn a Blatt Gemara. I enjoyed the podcast discussion and overall conversation but, after hearing that one statement by Rabbi Gifter, I couldn't sit back and not respond with my strong disagreement.

In addition; *Attached* is a letter from the Lubavitcher Rebbe written to Rabbi Gifter himself in response to the issues Rabbi Gifter expressed about י"ט כסלו וכו'. It's ידוע that this letter was addressed to Rabbi Gifter. I was shown this letter by Rabbi Chaim Schapiro, who is the oldest son of the Rabbi Schapiro interviewed on this same

podcast.

Rabbi Shapiro is the ראש מכון סמיכה and י"ר of the yeshiva of Morristown N.J. a real ת"ח and חריף. If I can recommend it, he is someone you should strongly consider interviewing on your podcast regarding such topics and others as well!

יישר חילא.

Shloimy Greenwald

To Rabbi Lichtenstein,

First I want to say Yasher Koach for your Podcast every week. I enjoy learning Halacha dealing with contemporary issues and the different views across the Shomer Torah world.

I want to comment on your recent two Podcasts discussing the Hashkafos of the Lubavitcher Rebbe. As a Chabad Chossid and having the Zechus of growing up on Shluchos I have noticed a pattern. B"H as a whole the Jewish World is united despite our difference. We have seen unprecedented Ahavas Yisrael and Achdus in recent years like when the Frum world rallied behind Rabbi Rubashkin. The greater Yeshivish world, Chassidische world, Sefardische world, and Chabad world despite our differences have a mutual respect for each other and support each other in our common goals of the strengthening and spreading of Torah and Yiddishkeit in our own communities and to those who are not yet Shomer Torah U'Mitzvos. We have Chabad, Aish, Arachim, Sefardische Rabbanim, and many more all working together to bring ומלאה כל הארץ דעה את ה.

One point I noticed is that B"H many Rabbanim on the program spoke with respect for the Rebbe and the Shluchim. Those who had complaints about Lubavitch, it sounded as if the speaker had not properly delved into the matter and examined the issue. For example, one the first podcast about the different Hashkafos of the Lubavitcher Rebbe and the Litvisher Gedolim, one the the Rabbanim said that the Lubavitcher Chassidim CH"V Daven to the Rebbe. Chas Vesholom for that to ever happen. A Yid davens only

to the Ribono Shel Olam. In Torah, and especially a Talmud Chochom, cannot make an accusation about a group of Yiddin, Yirei Shamim, without looking deeply into the matter.

Another point about the Rebbe sending Bachurim and Yungerleit on Shlichus. To this there is a two part approach. The Lubavitcher Rebbe held that "If you know Alef, teach Alef" that any Yid, at whatever level he is at, can be a positive influence and teach his fellow Yid. On a practical level, the Lubavitcher Bocher is in Yeshiva just as any Litvishe and Chassidische Bachur. The Rebbe so many times spoke and wrote how the years in Yeshiva are vital and the Yesod for a Bachur's future life. The Rebbe wanted that a Bachur in his Yeshiva years should sit and learn. A Lubavitcher Bachur would go out a do Hafatza in the time there was no Seder such as Friday afternoons and the summer. The Rebbe wanted Bachurim to be Michadeish Torah and to have their Chiddushim in print. In Chabad, the Minhag is that a Chosson sits and learns for AT LEAST one year in Kollel before going out into the world, that being going on Shlichus or going out to make a Parnassa. All Yungerleit who go on Shlichus have Smicha and are essentially the Rabbanim and sometimes the only Rav of their respective communitys. A big part of a Shliach's role is to teach Torah and to bring Torah to their community's. Many Shluchim are big Talmidei Chachamim. Many of them because of the circumstances are well versed in Halacha dealing with contemporary issues. There are curriculums such as JLI to teach Torah to those who have no background in learning. Limud Hatorah is a major part of Chabad and Shlichus.

Many questioned the Lubavitcher Rebbe and his approach of sending Shluchim across the globe. The Lubavitcher Rebbe is a Rosh Benei Yisrael. The Lubavitcher Rebbe cared about every single Yid not because in Chabad we take the Mitzvah of Ahavas Yisrael to the next level, (A Yid has to take every single Mitzvah to the next level) but because the Rebbe felt a responsibility both Begashmius U'Biruchmius to every single Yid. A true Rosh Benei Yisrael does not only care for his community or his Kreiz. Moshe Rabbenu never said to Hashem after the Yiddin went against Hashem again, and again, in the midbar "Let all these people stay in the Midbar and only the Tzaddikim come to Eretz Yisrael." Mordechai Hatzaddik never asked Hashem to only save the Chareidim during the Gezaira of Haman. He first gathered the Yiddin and inspired them, those

same people who went and ate at the Mishteh, and aroused them to do Teshuva. A Rosh Benei Yisrael cares for every single Yid both Begashmius U'Biruchmius. We see this without question by the Lubavitcher Rebbe.

The Lubavitcher Rebbe Koched on a level that we see unprecedented in Jewish History in the Inyan of Moshiach. To Rebbe Moshiach was not just a time when it would be all nice and good, but Moshiach is a time when the whole world is permeated with a knowledge and awareness of Hashem. That the whole world does everything only for Hashem. To the Rebbe, Moshiach was the culmination of the whole Avodah of Yiddishkeit. The Rebbe wanted us through fulfilling Torah and Mitzvos to the highest level to bring the Geula now!

I encourage those who have questions on the teachings of the Rebbe, rather than make assumptions, go and learn. The Rebbe has many volumes of Torah that seems novel and unique but all shows his Gadlus in Torah and his vast knowledge of all parts of Torah. The Rebbe is able to take deep and concepts and bring them down in a way that will amaze and inspire the Lamdan and Layman alike.

Once again thank you very much for the amazing work that you do.

D. Liberow

Lichvod Reb Dovid,

I enjoyed listening to both programs. There's a Sicha from the Frierdiker Rebbe referring to יט כסלו as our חג החגים, but that's within the context of our Chabad 'Yomim Tovim' (of which there are a few), not regarding the Yomim Tovim of the Torah, Keposhut. I find it tragic that a yid like Rav Gifter would misunderstand such a thing. If he would have asked Reb Lipa Schapiro (father of Reb Leibel) who lived in Cleveland in those years he could have clarified this most simple point. It's really sad. My grandfather learned in Telshe in Lita (Rav Gifter would visit him whenever he was in Switzerland fundraising and schmoozing) and he told me how the first year he was there Rav Bloch told him Erev Yud Tes Kislev that tonight you should go to the Achsanias of the Reich brothers (who also were from a Chabad family, but were older than my grandfather) as they'll

surely make a small Farbrengen and your father would want you to attend...

Kirchok Mizrach Mimaarav the attitudes then and today.

I do need to comment though on something that really bothered me:

The image of Lubavitcher Bochurim being sent to do Kiruv and not learning and the Rebbe changing our Derech is incorrect and I don't understand why this is being repeated again and again as if this is just an undisputed fact. (My friend from Oholei Torah Rav Noam Wagner also didn't clarify that by stating very simply that when he joined Oholei Torah it wasn't like he came from learning Torah to a place of doing outreach, but to a place of Shteiging in learning!).

I grew up in Switzerland and for Yeshiva Ketana I went to Yerushalayim (Chabad) and at the end of 1990 I wanted to go to Oholei Torah in New York. To be near the Rebbe and be by Farbrengens of the Rebbe and hear the Rebbe speak Torah לא מפי כתבם. I've been to the Rebbe numerous times before but to be there all the time is something else. My father was nervous as he would be in New York every month or so on business and he would see the Leidigeiers Dreying Zich around 770. I told him go check out Oholei Torah Beis Medrash next time you're in NY. That's not in 770 but few blocks over. He went and looked through the glass windows in the doors of the Beis medrash and saw 250 Bochurim sitting and Kochen Zich in Gemara. He didn't know about this, he called me up that I can go. He said that's the Ponevezh of Lubavitch.

BH I was Zoche to attend the last two years of the Rebbe's Farbrengens etc, before the stroke.

Rav Schapiro, Rav Grunblatt and Rav Chitrik for example are all Gevaldige Lomdim. There are many Shluchim who spend a good few hours every day learning. There are Shluchim who wrote Seforim (in Nigleh, Lomdus and Halachah).

Lubavitcher Bochrin learn in Yeshivos Nigle Iyun and Bekius for most of the day. We learn Ketzos and even Shiurei Reb Shmuel and Granat and Chidushei Hagriz etc. I'm just mentioning randomly some of them. Our Roshei Yeshiva Pilpul in their Shiurim and mention all of them. Rav Gustman was a Rosh Yeshiva in 770 not by mistake. This was and still is the style of Seder Iyun in all our Yeshivos.

My brother is a Rosh yeshiva in Tel Aviv, it's a yeshiva for Baalei Teshuva who have graduated the Baalei Teshuva seminar programs and are Shayach to sit and learn Gemoro with Meforshim, so Shluchim from all over Eretz Yisroel send their more advanced Chevra to his Yeshiva where they learn how to learn properly. The notion that we just teach Tanya to Baalei Teshuva and that's it is pure fabrication.

Bochurim are only going to put on Tefilin with people on Friday afternoon. The whole week they're in regular Sidrei Yeshiva.

Is every Lubavitcher a Lamdan? Obviously not, but not every graduate of Mir and Chevron and Ponevezh is one either.

But to portray that today's Chabad is not Machshiv Torah learning like in previous generations is a Bilbul. Any real Chossid learns the Rebbe's Sichos and lives with the Rebbe as his role model. This is impossible without learning Torah and being Machshiv Limud Hatorah. The Rebbe's entire being 'oozed' Torah and any real Chossid is affected by that.

Another minor point: When Rav Gifter, the son on your program, mentioned about some in Lubavitch saying that the Rebbe is still physically alive, you responded that it's a fringe group etc. That is true, but there's another important point and that is the fact that none of the Rabbonei Kehilos Anash will talk such non-sense, and they all go to the Rebbe's Tziyun etc. So those who hold such beliefs are Bichlal not Begeder as they have no Halachic/Torah leadership, they don't have Daas Torah, they think they understand better than all. They're not Lubavitcher Chassidim but individuals who we tolerate like we tolerate any Jew with erroneous beliefs and hopefully with time they'll realize their mistake. Rav Heller, one of the Choshuve Rabbonei Chabad in Crown Heights and the Rosh Kollel once quipped that it is unbelievable how someone who wouldn't trust their own judgement in a simple Sheila in Bossor Becholov thinks that they can be a Man Deomar when it comes to Emunos Vedeos, and think that they understand better than all Rabbonim and Mashpiim in Lubavitch!

Yashar Koach for your being Megin on the Rebbe's kovod and upholding the great importance of the holy work of the Shluchim Bekatzvei Teivel.

Hatzlachah Rabbah in your Avodas Hakodesh.

Kesiva Vechasima Tova

Pesach Schmerling

Dear Rabbi Lichtenstein

As you can see from my sign off, I am a Gutnick, the son of Reb Chaim Gutnick who was a friend and Chavrusa of Rav Gifter back in Telz.

I have spent many hours with my father and his recollections of Telz , his interactions with Rav Gifter , the things they discussed in relation to the Rebbe. What the Rebbe said. How he was treated as a Chabadnik back in Telz Lithuania. What other Gedolei Yisroel told my father, as a Telzer who became Chabad, back in the sixties about the Rebbe...not what you might expect. It is simply nonsense to say the "Gedolim" were all against the Rebbe. It's a manufactured Hisnagdus by the current politics. When did the Rebbe "change" Torah as the Rav Gifter you interviewed said? Much more than the Mivtsoim the Rebbe demanded Limmud Hatorah Biyun especially for Talmidei Yeshiva. How can anyone who has learned even one Nigla Sicha of the Rebbe suggest that Torah B'iyun was not the focus.

His nonsense about the previous Rebbe being "dead" and your rebuttal was brilliant.

What is this concept "Daas Torah" without a Mekor in Shas and Poskim. I may be wrong but find me in Jewish History where a pronouncement was made and followed because it is "Daas Torah" without Maarei Mekomos. You don't have an answer to a serious question - very easy to say Daas Torah. Find me any statement or request the Rebbe made that was not filled with Mekoros and Maarei Mekomois. You can disagree and argue - but bring a Mekor for the disagreement not "Daas Torah". Imagine a Rosh Yeshiva giving a Pilpul, and one of the Talmidim asks an Eisener Kashe from a Tosfois, and the Rosh Yeshiva answered "Daas Torah". Are you kidding me?

My father straddled both worlds, knew the actual Lithuanian world intimately from his own experiences in Yeshiva, being in Telz, Kovno etc met Reb Elchonon Wasserman,

had note books that he managed to save from the Shiurim of the Blochs in Telz, so much so that they asked him to reprint them because he was the only one who had them, he had Yechidus on his 17th birthday with the previous Rebbe in Riga, where the previous Rebbe looked at him and said your father A"H was a Boki in Shas at age 17, where are you up to .... he was a Rosh Yeshiva and Gaon in his own right in Australia ...and he chose Chabad and the Rebbe, he is famous as one of the few people who had multiple Yechidus with the Rebbe for hours and hours ,and he said there was no one he ever met in all his years in all the Yeshivos that had the Gaonos of the Rebbe.

He came to Australia in 1940 with some 25 Bochurim from Telz, Mir & Slobodka, and when the local Jewish community literally paid the Bochurim to go to the US because they were too Frum, and their Roshei Yeshiva sponsored them to leave, but the Frierdike Rebbe said to my father you must stay in Australia because refugees will be coming and they will need Rabbonim! The influence he and his family had on Australian Jewry is legendary - but without the Frierdike Rebbe none of it would have happened.

I am so tired of the nonsense. I have been a Rov and Dayan in Australia for nearly 40 years. We are not just talking about Chabad Kiruv in Australia, but we are talking about Shechita, Kashrus, Gittin, Beis Din the essentials of what Yiddishkeit is for Yidden - that without people like my father myself and people sent by the Rebbeim before us and since, would not be neither in Australia nor Asia.

This myth that our central focus is not Limmud HaTorah ... not everyone can match the top Chabura in Lakewood (though I know Chevra that could) but who are the Dayanim here in Australia who have to apply practical Torah, Heter Agunas etc etc it's Lubavitchers. I have met many non-Chabad Rabbonim, Talmidim, over the years, and that Chabad doesn't value Torah or doesn't know how to learn is the big lie that if shouted and repeated long enough everyone starts to believe it. I am involved in Kashrus and very much involved with Halocha and I know the OU, OK, CRC, Star K & AKO because I work with all of them. While I would not normally say it because it is not our way, but I say it for the Kovod of Chabad ,there are few people in that world who I cannot match with Amkus and Yediois in Kashrus Halacha and they know it. What I can say about the Kashrus world to its great credit, is that generally speaking everyone is valued equally and no one is prejudged because of their allegiances. תורה אחת לכולנו.

Our city Sydney Beis Din, which just happens to have only Chabad Dayanim at the moment, is turned to from around the world on various issues, we are at the forefront of halachic fertility treatment, organ donation, Yuchsin , Agunas ....Torah is not our central focus? What a load of rubbish.

Why are there Shluchim who don't appear to be Talmidei Chachomim? They are the Litvishe lawyers, plumbers, doctors, businessmen etc who no one expects to be Talmidei Chachomim, who heard the Rebbe's call and decided that instead they would do Kiruv. Why would one expect them to be Lamdonim? But if you look around the world you will find per-capita amongst Chabad and Shluchim, Lamdonim in the same number if not more, than in the Litvishe world, but they do so very quietly without blowing their own horn, because we don't do that, and they are too busy saving lives.

Any way you can see that I am frustrated, and indeed angry about the עלמא דשיקרא

I love your series, I have both volumes of Headlines, I love the hint of healthy cynicism and skepticism that appears in your works that often even the interviewee doesn't pick up. חזק ואמץ.

All the best

Rabbi Moshe D. Gutnick

I was listening to your podcast, and Reb Zalman Gifter spoke about his father's disagreement with the Rebbe.

I thank you for asking your questions to him, and I can only surmise that you shook your head in shock, with his answer better 5 than 5000.

However, what he said is nothing new, but concerning his main point, which is 100 percent true, that his father was upset that the Rebbe isn't Machshiv with the Gedolei Yisroel.

I will like to point out a few points. First of all, you clearly asked him, about the hundreds of Gedolei Yisroel that spoke or wrote with the Rebbe.

But I want to illuminate it with the following episode. He mentioned his father's good friend Reb Chaim Gutnik.

In the early years of the Rebbe's nesius, he asked Reb Chaim to find out why they are against him. Reb Chaim went to Telshe and spoke and he returned to the Rebbe and said it boils down to two points.

A. The Rebbe found some Farvorfin Maamar Chazal of Nisaveh Hakodosh Boruch Hu Lihious Lo Dirah Bitachtonim, and he made it into a major point of Torah.

B. The previous Lubavitcher Rebbeim worked together with other Gedolei Yisroel, yet the present Rebbe doesn't.

The Rebbe replied to Reb Chaim and said, One question answers the other.

If a person can say, that a Maamar of the Chazal is Farvorfin, and it is not equal to any and every other Maamar Chazal, who am I to sit with?

Now while in public he didn't sit on meetings of Gedolei Yisroel, that doesn't mean that he didn't have interactions, through writing or other means, and that is the great misconception.

For example, Reb Zalman asked when did the Rebbe and Reb Moshe meet?

The Rebbe wanted in the mid 1950's, that Reb Moshe to become the Rosh HaYeshiva of 770. However, Reb Moshe said, he can't find a replacement to take over the Yeshiva of Tiferes Yerushalayim.

Additionally, before the Rebbe became Rebbe, he organized a Kinus Torah on Sukkos and I do believe he had Roshei Yeshivos speaking, and once Reb Moshe spoke.

When the Rebbe came out in 5736 -1976 about wearing Rabbeinu Tam, he spoke with Reb Moshe and Reb Moshe requested that the Rebbe arrange for his Sofer, Reb Zirkind, to write for him Tefillin D'rabbeinu Tam.

So there is a lot of misunderstanding of the Rebbe, and obviously, the Rebbe wouldn't want us to revive a Machlokes, and therefore Reb Leibel Schapiro and others didn't answer head-on.

Concerning the question of Yud Tes Kislev, I believe it is a misquote from the beginning of HaYom Yom, and when the Chassidim in Brisk received that letter in 5662 (1902), they wanted to celebrate it and announced that the celebration would be on Purim Koton of that year, and Reb Chaim Brisker said, no, for two reasons

A. Ein miarvin simcha b'simcha.

B. The way the Rebbe [Rashab] writes it, it deserves to be a Yom Tov by itself.

Also when a Rov in Vilna complained about that letter to Reb Chaim Ozer, and mockingly said, the Mishna states that there are four Rosh Hashanah's and by Chassidim there are five. Reb Chaim Ozer replied, by them, the Torah is Leibidig and is growing. But by us [referring to that Rov that was Meikil in Yom Kippur Koton and BeHaB etc], it is withering.

If you want the source for the last comment see Sefer Hatoldos of the Rebbe Rashab.

Thank you

Sholom DovBer Avtzon

Dear Dovid,

I enjoy your program. I found it about a year ago, and since then have gone back and listened to many of the archives as well!

I would like to make one point about a number of topics that you have discussed - the most recent being the Yeshiva world's position on Lubavitch, but as you'll see, it can apply to many other topics you have covered as well. It is painful for anyone who, like me, respects and admires the Yeshiva world.

The issue is very simple - if there are innovations or other seemingly positive initiatives coming from the Jewish world, that is not the Yeshiva world, then it is not accepted.

Only initiatives coming from the Yeshiva world / Aguda itself (think Daf Yomi), are acceptable and to be included in 'mainstream' torah-true Judaism.

This leads to Chabad Kiruv, Techeilet, learning Tanach, and even all of Medinas Yisroel (+ more) being ignored (at best) or branded as Treif (at worst), because they did not come from inside the Yeshiva world.

I could certainly go on and try to explain the phenomenon, but I have no doubt that your intuition on this matter is as good as mine. What is clear is that explanations (and even certain Teshuvot written by Gedolim!) given for these matters by spokespeople of the Haredi position are disingenuous. They start with the outcome - that these are not things we accept, and then do their best to give explanations for them.

Wishing you much Hatzlacha and Ketiva v'chatima tova.

Ariel Davis

Thank you for your wonderful podcast every week. I try to listen to it weekly.

I wanted to comment on this past week's podcast #236, About the difference in Hashkafa between Chabad and Litvishe Derech.

You spoke about the main difference being Ahavas Yisroel or Ahavas Hatorah/Hashem.

From my basic knowledge, I would say that the core difference between Chabad (or Chasidus in general, but mainly Chabad), is whether the purpose of the world is all about Torah. That would explain the emphasis on Torah verses anything else, including Kiruv.

Versus Chasidus, where the purpose of the world is (based on the Medrash) לעשות לו - To bring G-dliness into the world. As the Baal Shem Tov says in Tzavoas Horivash, that sometimes Hashem wants us to serve him in one way, and sometimes in other ways.

Torah is one (or the main) way of bringing Hashem into the world. But sometimes it needs to be done in other ways (as in מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים).

The Alter Rebbe brings in Perek 5 of Tanya the advantage of learning Torah over all other Mitzvos, but it's all in the context of what reveals Hashem more in this world....

This is obviously just the Nekuda, there is a lot more to it. But this basic difference would explain the difference in Hashkafa over Kiruv, Ahavas Yisroel, etc, versus just focusing on Torah...

Thanks again for all you do.

P.S. I want to also personally thank you for your Bikkur Cholim house near the hospital. When my mother was in Sloan Kettering in the city, you made it possible for my father to stay near the hospital and be with my mother for Shabbos and Tom tov. May the Eibishter repay you for your kindness.

Yehuda Heber

Shliach in Yorktown, NY (Westchester County)

Dear Rabbi Lichtenstein,

As usual you put out such wonderful podcasts week after week, it is truly a pleasure.

Recently you had a podcast in regards to Lubavitch. I understand that I am sending this email a bit late, but I would appreciate if you would be able to add this to your PDF of מראה מקומות.

There was a mention of a letter from the Rebbe to Rav Gifter in regards to a certain source in the Tzemach Tzedek. In your PDF, you had a screenshot of the quote in Rav Gifter's Sefer. I thank you for putting it up, as I have never seen it before.

I would however like to send you the original letter of the Rebbe to Rav Gifter. You and your listeners may find the letter of interest, because besides for sending Rav Gifter the source, the Rebbe also writes to him in regards to the issue of the Synagogue Council. This would seem to be our only record of any sort of interaction between the Rebbe and Rav Gifter in regards to public policy; therefore some may find interest in it. (See attached).

In regards to the show, and Rabbi Wagners point and our view on Ahavas Yisroel, I would like to send you the following article, which may add a bit of flavor to this

discussion.

<https://anash.org/its-not-just-about-ahavas-yisroel/>

With much thanks.

Nochum Shmaryohu Zajac

Dear Reb Dovid,

From Cleveland, on my way to New Haven to celebrate the Bar Mitzvah of my nephew, Rabbi Grunblats grandson.

Very appreciative of your respectful interview of Rav Gifter. I think it mostly speaks for itself and but for the most dyed in the cloth Misnagdim, stands the chance of changing minds. I further appreciated your ending it impactfully as you did.

I would like to suggest, whether as a thought for a future episode or not, that two points weren't made or at least not clearly enough.

1) The premise of the 5 vs 1000 was that the 1000 weren't "Mekurev Al Pi Torah". The clarification should be that they weren't Mekurev through LIMUD HaTorah but not C"V not Al Pi Torah.

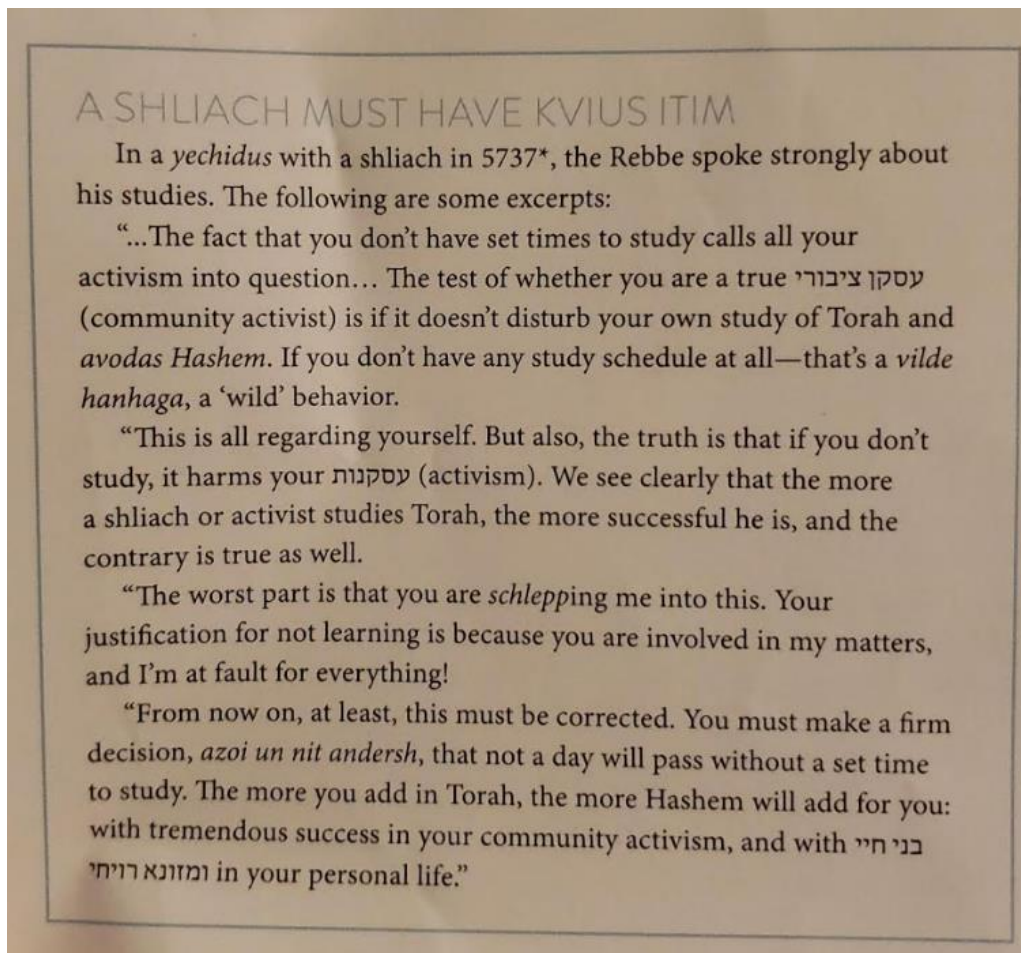
2) The genius of the Rebbe's leadership method is that it scales. I can't quantify this, but using the same example, making 5 people Frum through Limud HaTorah may very well be more difficult than reaching 1000 through a Hergesh toward Torah U'Mitzvos. Which is to say, that by the time you get 5 people to even care to sit down to learn seriously, let alone to learn long enough to affect them keep Torah and Mitzvos, greater than 5, or 10, or 20, of the 1000--or even of a smaller sample--will be Frum and raising Frum children who are Shomrei Torah and Mitzvos, and learning and teaching Torah .So the Rebbe's "heresy" was to not necessarily start with Limud HaTorah (or to necessarily not start...), the supposed preferred approach of Daas Torah, but to start with whichever method would net the greatest Torah true results long term. So we can perhaps agree that Rav Gifter's method has a higher success RATE (perhaps), but a more effective

method was necessary to put out the most fires among Klal Yisroel. And possibly, the "Chutzpah" of the Rebbe to risk attempting a revolutionary method that wasn't proven is what was so disturbing to those Rabbanim who were in opposition.

Have a great Shabbos

Shmuel Kessler

Yochanan Gordon

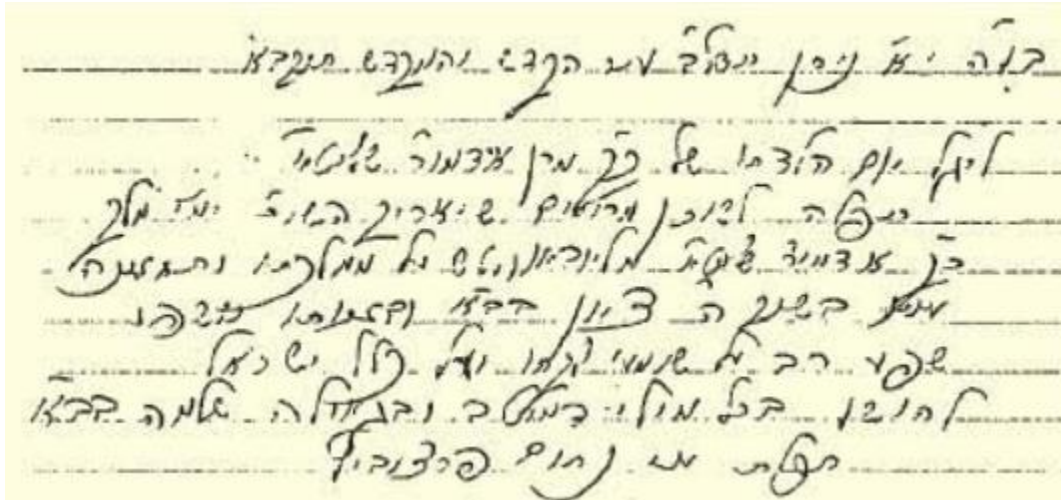
Dear Reb Dovid,

Thank you for a wonderful show. A special thanks for taking the courageous task of

speaking about the complex issues that really need clarification.

2 comments on Show 236 - Understanding the differences in Hashkafah between the Litvish and Lubavitch worlds:

1. Reb Nochum visited the Rebbe 1971. See attached note in Reb Nochum's handwriting from 1972.

2. See quote below from Tanya (Tanya, Igeres Hakodesh 9) stating that in later generations the main Avoda is Tzedaka over Torah. There are countless statements from Baal Hatanya that seem to suggest otherwise, but this quote is telling nevertheless. It seems to concur with the theory that there is a divide regarding Torah vs Ahavas Yisroel, which takes precedence.

Thank you again and Ksiva V'Chasima Tova L'Shana Tova,

Menachem Aizenman

Kingston, PA

תניא אגרת הקודש ט

ע"כ אהובי אחי שימו נא לבבכם לאלה הדברים הנאמרים בקצרה מאד (ואי"ה פא"פ אדבר במ בארוכה) איך היות כל עיקר עבודת ה' בעתים הללו בעקבות משיחא היא עבודת הצדקה כמ"ש רז"ל אין ישראל נגאלין אלא בצדקה, ולא ארז"ל ת"ת שקול כנגד גמ"ח אלא בימיהם שת"ת היה עיקר העבודה אצלם וע"כ היו חכמים גדולים תנאים ואמוראים. משא"כ בעקבות משיחא שנפלה סוכת דוד עד בחי' רגלים ועקביים

שהיא בחי' עשיה אין דרך לדבקה בה באמת ולהפכא חשוכא לנהורא דילה [נ"א דיליה] כ"א בבחי' עשיה ג"כ שהיא מעשה הצדקה כידוע למשכילים שבחי' עשיה באלקות היא בחי' השפעת והמשכת החיות למטה מטה למאן דלית ליה מגרמיה כלום וכל הזובח את יצרו בזה ופותח ידו ולבבו אתכפיא ס"א ומהפך חשוכא לאור השי"ת השוכן עלינו בבחי' עשיה בעקבות משיחא ויזכה לראות עין בעין בשוב ה' ציון וכו'.

David,

I listened to your second podcast on Chabad vs Litvish, and I was somewhat disappointed. I was expecting an objective and balanced discussion about the differences, but instead you made a concerted effort to defend Chabad. Notably, you interviewed one Litvak compared to six Chabad Rabbonim. You spent 34 min with R Gifter, much of which was contentious and the bulk of the time you were strongly defending Chabad. This was in strong contrast with the nearly 2 hours you spent with Chabad Shliuch trying to highlight their sacrifices and asking them for stories. Perhaps you received a lot of criticism from Chabad after your first episode, and this was a make-up episode to placate them. Here are a few points of thoughts on this recent episode:

1- You continue to utilize the term “hundreds of thousands”, but you never substantiate that number. Asking a Shilach in Siberia how many Jews he touches does not advance this discussion. We haven't seen these “hundreds of thousands” of people, and until someone can show them to us we can't just take Chabads word for it. You need to ask then the question- Where are all these thousands of people? (They can't all be somewhere in Siberia where we can't see them).

2- You mention to R' Gifter that Lakewood and Telz does not have the a Kiruv program. That is not accurate. R Aharon and Lakewood has done more Kiruv and spread more Torah in American than Chabad, even without an official Kiruv organization. The hundreds of Lakewood Kollelim had a much greater impact on American Jewry than Chabad. Here in LA, the thriving Jewish community is only because of the the Kollel, not Chabad. The same can be said of many tens of American cities, Toronto, Chicago, Detroit, Boston, Miami, Minnesota etc.. R' Aharon accomplished all this without sacrificing Torah levels of his talmidim. The Lubavitich Rebbah gave up on creating

Talmidei Chachamim, Rosh Kollels, Rabbanim and yet he could not accomplish what R' Aharon has in America.

I can't talk about other countries, but in American and Israel, the two main places where Jews live, it was Litvish and other Chassidim that have had the impact, not Chabad.

3- You asked whether R' Gifter's father would change his mind after seeing Chabad's success. Aside from the questions of- where is the hard evidence of success? where are these thousands of Kiruvim? I would ask the same question about the Lubavitch Rebbe- Would he have regret if he saw what is happening now? He expected to bring millions of Jews back and save the assimilation in America, but they have not done that. **In 2013, the intermarriage rate was at 58 percent, up from 43 percent in 1990 and 17 percent in 1970.** Chabad has not solved this crisis and the issue is only getting worse. Moreover, the whole Kiruv movement is struggling now, ask Aish Hatorah or any other Kiruv organizations. Social media and other technological distractions have made it increasingly difficult to convince people to become religious. Given today's climate, would the Lubavitch Rebbe and/or the Tzemach Tzedek agree to continue abandoning the emphasis on Torah learning and continue to only focus on Kiruv? Perhaps they would have agreed that R' Aharon's strategy of establishing Kollelim was more effective..

4- No one disagrees these Shlichim have tremendous self-sacrifices. However, you can't opine on an ideology based on their sacrifices. Monks are known to have tremendous self-sacrifices this does not make their ideology correct. We need to look at facts not sacrifices, feelings or emotions.

Mark Orloff

-----

1) During your discussion with Rabbi Gifter about his father's opposition to the Rebbe "speaking" to his Shver, I believe Rabbi Gifter said that his father told the Lubavitcher Chassidim, "tell me what the Shver answered" I think Rav Gifter was not criticizing the fact that the Chassidim said that the Rebbe spoke to his Shver (that seemed to be the whole discussion between you and Rabbi Gifter), he was upset that the Chassidim were

saying that he was having a conversation like between 2 living people. That's why he jokingly said tell me what the Shver answered. And that upset the chassidim. In a similar case, there is a Chassidus that I have heard calls the long not-living Rebbe up to Shlishi every Shabbos by Mincha. The joke that is said is let them give him Hagbah instead.

2) During your discussion, I think I heard you say Lubavitch has been Mekarev hundreds of thousands. After Lubavitch was Mekarev the first person, that is more than I have done, but hundreds of thousands sounds a bit too much. Is your definition of Mekarev Shomer Shabbos, kashrus and Tahras Hamishpacha? Even if you meant prevented intermarriage, that number sounds too high. I think touched hundreds of thousands is a better term. I have gone to public menorah lightings, gone to the children's museum across from 770 with many other Frum Yidden as have many not Frum Yidden, but that doesn't mean they were Mekarev either one of us.

Just to end with a wonderful story about the Rebbe. In the early sixties, the Rebbe's mother lived near the Rebbe. A young boy named Kiss (I know his nephews and great nephews) lived nearby and got a job delivering groceries for a Frum grocer. The normal tip in those days was 25 cents and he was trying to save up for a new suit that cost \$20. The first day, he delivered groceries to the Rebbe's mother and the Rebbe was there visiting. After checking the order to see it was correct, he tipped the young boy \$10. Leaving the house, a Chossid "bought" the Rebbe's \$10 bill for \$20. On the first day, he earned enough to buy the suit and that is just what he did. When he told his father what happened, his father was upset that a Chossid had given Kedusha to the rebbe's bill. When the next Yom Tov came by and everyone lined up by the Rebbe to say gut Yom Tov, he told the Rebbe what happened. During the next few months when he delivered to the mother's house the Rebbe wasn't there and his mother tipped him a quarter each time. Finally, one day the Rebbe was there. When it came time for the tip the Rebbe said, "Your father is upset that you sold my \$10 bill, so here is \$10 and please don't sell it to my Chassidim." Then he took out another \$10 bill handed it to the young boy and said, "THIS one you can sell to the Chassidim".

Kesiva Vachasima Tova. Thanks for all your effort you put into the podcasts. Martin Nerl

ז'קצא

אוצר החכמה

בי"ה, י"ג שבט, תש"כ
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום הרביעי.

מוכרחני להגיד הספיקות שהיו לי באם לענות עליו, כיון שאין ברורה הכוונה בכתיבת השאלות שכותב, אבל בהעמיד איש הישראלי על חזקתו, וכפסק המשנה, תקותי חזקה, אשר הכוונה רק לבירור האמת, ובפרט ע"פ הידוע יחס ישיבת טעלו, עוד בהיותה מעבר לים – לליובאוויטש, לחסידי חב"ד וללימוד תורת החסידות, ואיך שהיו גם אז קבוצות תלמידים בישיבת טעלו עוסקים בלימוד תניא, ובודאי גם לכת"ר ידוע, ועוד יותר, בזה בפרטיות, ואבוא על ראשון ראשון וכו'.

(א) **שאלה:** בהנהג לברך איש את רעהו, בי"ט כסלו, לשנה טובה בלימוד החסידות ודרכי החסידות, ומעיר מהמוסכם מחז"ל, אשר ברי"ה נכתב ונחתם האדם לכל הענינים והמאורעות של כל השנה.

מענה: בהקדם אשר האמור נוהג הוא זה כו"כ שנים, ובא בדפוס ונתפרסם בארצוה"ב עוד בשנת ה'תש"ג, וקודם לזה – ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

והערת כת"ר בהנוגע לר"ה, לא הבנתי, נוסף על מה שבעצמו מזכיר, דאדם נדון בכל יום, דפשוט שאין בזה סתירה להכתיבה דר"ה, וכמבואר הענין בכ"מ, ועיין ג"כ בספר עשרה מאמרות להרמ"ע מפאנו, מאמר חקור דין חלק ב' פרק א' כו', ובשאר המקומות המסומנים מרבנו הזקן בספרו לקוטי תורה סוף פרשת קרח, וביאור רבנו הזקן בענין זה, ולהעיר ג"כ מדברי המפרשים על המשנה במס' ר"ה בתחלתם פרק א' משנה ב': בארבעה פרקים העולם נדון, אף שאחד מהם הוא ר"ה, וכמה מהתירוצים הנאמרים בהנ"ל יש לאמרם גם בנדון דידן.

(ב) עוד מעיר ע"פ האמור, מפני מה בחג השבועות, שאז הוא מתן תורה דכללות, לא יהי ג"כ נוהג האמור, בהנוגע לכללות התורה.

מענה: והנ"ל מובן וגם פשוט, ע"פ הדיוק, שלא קבע הקב"ה יום טוב ביום מתן תורה, שהרי חה"ש פעמים בחמישי פעמים בששי ופעמים בשביעי, ורק בזמן שמקדשין ע"פ החשבון, הרי הוא בזמן מתן תורה, עיין שו"ת הריב"ש ס"י צ"ו, בשו"ע רבנו הזקן ריש ס"י תצ"ד, וכמה טעמים הובא על זה, ורובם ככולם שייכים למתן תורה **דכללות** התורה דוקא, וראה בתורה שלמה להר"מ כשר במילואים לפרשת יתרו, קונטרס זמן מתן תורתנו, שקבץ מכמה ספרים בזה, ונוסף על האמור, יש לומר גם בפשטות, שהרי לוחות הראשונות לא נתקיימו ולוחות שניות הרי זמנם ביום הכפורים יום קדוש ונורא, ויום החתימה בשלשה ספרים וכו', וכדרש המשנה ביום חתונתו זה מתן תורה.

(ג) במה שנזכר י"ט כסלו בשם „חג החגים“, ומעיר, שא"כ הרי זהו חג יותר גדול מחג השבועות וכו' ואיך אפשר וכו'.

מענה: והנה גם תואר האמור – שאול מתיקוני זוהר – נוהג זה כו"כ שנים, עשירות בשנים, ונתפרסם גם בארצוה"ב בשנה האמורה לעיל, והערתו מתורצת בהקדמת הדיוק, חג של החגים דוקא, שהפירוש בזה דלא כמ"ש כת"ר שהוא חג נוסף, אלא אדרבה, וכדמובן ממ"ש בתקוני זוהר בביטוי זה, תקון כא' (נ"ח סוף ע"ב) וז"ל: חג **בכל** זימנין ויומין טבין חג **דתלת רגלין**, ופירש בביאור הגר"א שם נקודה האמצעית והיא המתגלה בשבתות וימים טובים, ז.א. שזוהי נקודה האמצעית של הרגלים, עיי"ש גם בספר באר לחי רואי, והענין מובן גם ע"פ נגלה,

ז'קצא

בשם „חג החגים“: הבא לקמן ראה גם לעיל ח"י אגרת ג'רב.

אדמו"ר שליט"א

קפא

שהרי ענין החגים הוא שמחה (עיין חגיגה יו"ד ע"ב) המקשרת הלכם ולה'. וכפסק רז"ל אין שמחה אלא בבשר ודוקא שלמי חגיגה – שלכן בזמן הזה אין שמחה אלא ביין (יעוין דיוק לשון רבנו הזקן – בעל התניא – בשו"ע שלו סי' תקכ"ט סעיף ז').

וזהו אחד היסודות של תורת החסידות, וכמודגש בכ"מ מהבעש"ט ותלמידיו אחריו ורבנו הזקן ותלמידיו אחריו, הענין דעבדו את ה' ^{אוצר החכמה} בשמחה. ועוד יסוד: עבודת ה' עם הגוף ולא ע"י תעניות וסיגופים, וכפירוש הידוע על הפסוק כי תראה חמור שונאך (הוראה על חומר הגוף) גוי עזוב תעזוב עמו דוקא (ולא ע"י דחיתו וסיגופים).

וענין י"ט כסלו, אשר יצא רבנו לחירות למטה מפני שניתנה הרשות מלמעלה להפיץ תורת החסידות והדרכותי'.

כי הרי אין אדם נוקף אצבעו וכו' – זאת אומרת שמלמעלה הסכימו להפצת שיטה זו דוקא, וזוהי נקודה האמצעית דכל החגים.

ד) מובא בהערה, שהגר"ח מבריסק והגר"ע מווילנא התייחסו לענין זה בהדרת הכבוד, ¹¹³⁴⁶⁷ ומעיר שאינו מובן, ושואל המקור לשמועה האמורה.

והנה ע"ד יחסם של הנ"ל ל"י"ט כסלו וענינו, כולל גם הענין שזהו ר"ה לחסידים ולתורת החסידות, ניתן לדפוס ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר – העתקה מרשימותיו בשנת תרס"ב, בשעה שנתפרסם מכתב כ"ק אביו אדמו"ר בהנוגע ל"י"ט כסלו והגיע גם לוילנא וכו'. ונדפס בפקודתו בשנת תש"ג, במבוא לקונטרס ומעין, ובודאי ידוע לכת"ר הפגישות הכי תכופות שהיו בין שלשה הנ"ל, ביחסים ידידותיים, ולא דוקא בעסקנות צבורית, אף שחבל שאין ידוע לקהל עד"ז בפרטיות הדרושה, שאז בודאי ובודאי שהיו בטלים כמה פתגמים פירכות וקושיות וחילוקי דיעות, אשר לא תמיד בקדש יסודם, וד"ל.

ויהי רצון שבעגלא דידן, נזכה לקיום היעוד דת"ח מרבים שלום בעולם, ועאכו"כ בעולמם המיוחד עולם התורה, ולקיום פס"ד חותם תורה שבע"פ: לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום.

בכבוד וברכה.

נ.ב.

בודאי – אם יש לכת"ר הערות, ינעם לי לקבל אותן. וכבר נאמר

ואת והב בסופה.

ד'רד

בי"ה, ז' ניסן, תשט"ז
ברוקלין.

הרה"ג וו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מלאכתו מלאכת
שמים מוה' מרדכי שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו שאלת מראה מקום לשקו"ט של כ"ק אדמו"ר הצמח
צדק בשו"ת שלו בענין דשבח עצים בפת, ובענין יקדשו ידי לעושיהן.

וכנראה כוונתו לשו"ת חלק יו"ד סי' קפ"ג, וראה ג"כ חידושי הצ"צ
לש"ס כתובות שם.

בודאי מתענין כת"ר בהשקו"ט שעלתה על סדר היום דרבנים הצעירים
בארצוה"ב בהנוגע לנויארק באארד אוו ראבייס וסינאגאג קאונסיל, אשר
לדעתי מזה תוצאות עוד גדולות וחשובות יותר בהנוגע להבע"ב דארצוה"ב
וביחוד לדור הצעיר ולהנוער מתאים להעתק מכתבי המוסגר בזה, אף כי
הדברים אמורים בקיצור ולא בחריפות מפני כמה טעמים. ובודאי לדכוותי
אך למותר לעורר על חשיבות אופן פתרון שאלה זו ע"י כל הארגונים והועדים

ד'רד

מו"ה מרדכי שי: גיפטר, ראש ישיבת טלז בקליוולנד.
מכתבי: דלעיל ד'קסב.

שצא

אדמו"ר שליט"א

שהנוער ובע"ב מתחשבים עמהם, שמתאים לזה מוכרחת השתדלות כאו"א
שיכול להשפיע על מהלך העניינים שיהיי על צד היותר טוב ובאופן שלא ישאר
כל מקום לספק ולסילוף וד"ל.

בכבוד ובברכת חג פסח כשר ושמח.

Opinion & Comment

HaRav Shach's Battle Against False Messianism

by Rabbi Shlomo Lorincz

When the Lubavitch movement began its messianic propaganda, Maran girded himself to fight this group and the one who headed it. During this period, when Maran first came out with his opposition in public, the messianic message was still somewhat covert with innocent sounding mottos and slogans. The public was not yet aware what lay behind them. At that time only one blessed with a sharp eye could discern this blind belief in a messianic Rebbe which was swelling and taking on a more real proportion under the guise of *chassidus*.

Maran, with his wise vision, understood what would eventually happen and to what dimensions this movement would reach if he did not take steps to quell it with an uncompromising battle.

He did not stir up this steamy cauldron with equanimity, but with reluctance. On one occasion he said to me that he would have preferred that others wage this war in his stead. But seeing that no one wished to involve himself, he felt responsible to do everything in his power, brooking no compromise.

Maran's *mesirus nefesh* in this battle knew no bounds; I have already described in the first chapter the outcry of his heart, "Even if I knew for certain that they would burn me alive, I would still not desist in my campaign against false messianism, for this is bona fide *avodoh zorah*."

It should be noted that in spite of his pitched battle against Lubavitch, Maran nevertheless recited *Tehillim* when the Rebbe became sick. At the time I asked him for an explanation, and he obliged, "My battle is against his erroneous approach, against the movement, but not against the people in any personal way. I pray for the Rebbe's recovery and simultaneously, also pray that he abandon his invalid way."

רמב"ם הלכות מלכים פרק יא הלכה א

המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה, ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל, וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם, מקריבין קרבנות, ועושין שמטין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה, וכל מי שאינו מאמין בו, **או מי שאינו מחכה לביאתו**, לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר, אלא בתורה ובמשה רבינו, שהרי התורה העידה עליו שנאמר ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך וגו' אם יהיה נדחך בקצה השמים וגו' והביאך ה', ואלו הדברים המפורשים בתורה הם כוללים כל הדברים שנאמרו על ידי כל הנביאים, אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא בשני המשיחים, במשיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם, ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל מיד בני עשו, ושם הוא אומר אראנו ולא עתה זה דוד, אשורנו ולא קרוב זה מלך המשיח, דרך כוכב מיעקב זה דוד, וקם שבט מישראל זה מלך המשיח, ומחץ פאתי מואב זה דוד, וכן הוא אומר ויך את מואב וימדדם בחבל, וקרקר כל בני שת זה המלך המשיח שנאמר בו ומשלו מים עד ים, והיה אדום ירשה זה דוד, שנאמר ותהי אדום לדוד לעבדים וגו', והיה ירשה וגו' זה המלך המשיח שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון וגו'.

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה ג

מי שלא למדו אביו חייב ללמד את עצמו כשיכיר שנאמר ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם.

הלכות תלמוד תורה

כפיכר . מיהו י"ל כיון דת"ת לא דמי לשאר מצות דשאר מצות אינהאב מחוייב לחנך בנו מדאורייתא אלא מד"ס אבל בת"ת מחוייב האב מדאורייתא ללמוד את בנו כמ"ס אלזמור"ר רפ"א מהל' ת"ת א"כ שמא גם על הקטן יש חיוב מדאורייתא . וכה"ג איכא מ"ד בפ"ה דגדה (דמ"ו סע"א) דקטן שהקדיש ואכל לוקה ואע"ג דלא קי"ל כן מ"מ גבי ת"ת אפשר דמיחייב ועוד דהא חמרי' כל שאחרים מצווין ללמוד מצווה ללמוד א"ע כנ"ל . א"כ כיון שהקטן אביו מצווה ללמוד י"ל דגם הוא מצווה ללמוד א"ע . מיהו זה אינו רחיה דהתם י"ל הפי' מצווה ללמוד א"ע כשיגדיל משא"כ חשה דגם גדולה פטורה :

אבל קטן אביו חייב ללמוד תורה שנאמר ולמדתם אותם את בניכם לדבר בהם . זה מצוהר ממ"ס לעיל . ומצוהר דחייב זה היא מ"ע של תורה . כתב בהגמ"י אות א' וז"ל כ' מהר"ם ז"ל דכפינן ליה (ר"ל להאב) ללמד או להשכיר להם מלמדים דמאי שנא האי עשה דולמדתם אותם את בניכם משאר עשה דכפינן לקיים עשה דסוכה כו' ועבדינן דהא מלתא כמ"ס רב אלפס צפרק הכותב כו' עכ"ל . ור"ל דנחתינן לניכסיה וכ"כ הב"י רס"י רמ"ה בשמו . ול"ע ממ"ס הב"י בהל' רבית סו' קס"א ד"ה ורצית דאורייתא דהא דאמרינן יולאה צדיינים היינו לומר דכופין אותו משום מ"ע דוחי אחיך עמך ומכין אותו עד שתלך נפשו כדי שיקיים המצוה אבל אין צ"ד יורדין לנכסיו . כ"כ הגמוק"י פ' א"ג בשם הרשב"א . וכ"כ עוד הב"י סס"י ק"ס ד"ה ומ"ס רבינו אע"ג דהקדש . בשם תשובת הריב"ש סו' תס"ה . וכ"פ בש"ע סו' קס"א ס"ה . ועיין בש"ך סו' ק"ס ס"ק ל"ב דבאמת מהר"מ פליג אהא דתשובת הריב"ש . ול"ע בח"מ רס"י ק"ז . ובכנה"ג שם בהגהת הטור אות א' : ואין האשה חייבת בו' . נתבאר לעיל :

כס

פ"א ה"א נשים ועבדים וקטנים פטורים מת"ת . משנה פ"ק דקדושין (דף כ"ז ע"א) כל מצות הבן על האב אנשים חייבים ונשים פטורות ומפרש רב יהודה בגמ' דהכי קאמר כל מצות הבן המוטלת על האב לעשות לבנו (בגון הנך דמפרש צברייתא ללמוד תורה ולמולו ולפדותו צה' סלעים אם צבור הוא ולהשיאו אשה וכולהו יליף ואזיל מקראי) אנשים חייבים ונשים פטורות . ושם עמוד ב' אמרינן ללמוד תורה מנלן דכתיב ולמדתם אותם את בניכם . דברים י"א . והיכא דלא אגמריה אביו מיחייב איהו למיגמר נפשיה דכתיב ולמדתם (קרא אחרינא הוא ולמדתם אותם ושמתם לעשותם . דברים ה') . איהי מנלן דלא מחייבא (ללמד את צנה דכתיב ולמדתם את בניכם קרי ציה ולמדתם לאוקשינהו דלא מיפקדה ללמוד) דכתיב ולמדתם ולימדתם כל שמצווה ללמוד מצווה ללמד וכל שאינו מצווה ללמוד אינו מצווה ללמד . ואיהי מנלן דלא מיחייבה למילף נפשה דכתיב ולימדתם ולמדתם כל שאחרים מצווין ללמוד מצווה ללמד את עצמו וכל שאין אחרים מצווין ללמוד אין מצווה ללמד את עצמו . ומנין שאין אחרים מצווין ללמוד דאמר קרא ולמדתם אותם את בניכם ולא צנתיכם עכ"ל . ועפ"ז מצוהר מ"ס הרמב"ם דנשים פטורין מת"ת . דהא אין אביו מצווה ללמוד וגם היא אינה מצווה ללמוד את עצמה . ועיין עוד מזה במשנה פ"ג דסוטה והוא מצוהר לקמן ס"פ זה דין י"ג . ובענין עבדים איתא במשנה ס"פ שני דכתובות (דכ"ח ע"א) ושהיה איש פלוני יולא מצית הספר לטבול לאכול בתרומה ודלמא עבד כהן הוא מסייע ליה לר' יהושע בן לוי דאמר ריב"ל אסור לאדם שילמד את עבדו תורה . ומ"ס דקטנים פטורים היינו כמו בכל המצות . אך ל"ע דהא אמרינן היכא דלא אגמריה אביו מיחייב איהו למיגמר נפשיה . וי"ל דמיירי כשהגדיל . ולקמן דין ג' כתב חייב ללמוד א"ע

Rabbi Wagner

רש"י ויקרא פרשת קדושים פרק יט פסוק יח

ואהבת לרעך כמוך - אמר רבי עקיבא זה כללא גדול בתורה:

תלמוד בבלי מסכת שבת דף לא עמוד א

שוב מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו: גירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. דחפו באמת הבנין שבידו. בא לפני הלל, גיריה. אמר לו: דעלך סני לחברך לא תעביד - זו היא כל התורה כולה, ואידך - פירושה הוא, זיל גמור.

ספר השיחות תש"ה עמוד 120

ט. עס איז פאראַן אהבת השם, אהבת התורה און אהבת ישראל. אין יעדע איינע פון די אויבערדערמאנטע אהבות זיינען פאראַן די דריי מדריגות פון בכל לבבך, בכל נפשך ובכל מאדך און אהבת ישראל איז עולה על כולנה, ווייל כולהו אית בה. און מען האָט אהבת ישראל איז במילא האָט מען אויך אהבת התורה ואהבת השם. אָבער און מען האָט אהבת השם קען זיין, און קיין אהבת התורה זאל מען ניט האָבן און און מען האָט אהבת התורה קען זיין און מען זאל ניט האָבן קיין אהבת ישראל.

ספר השיחות עמוד תרפ"ט עמוד 56

פירוש וביאור אויף ואהבת את הוי' אלקיך¹¹. און מ'האָט האָלט אַ אידען, האָט מען האָלט דעם אויבערשטענדיג, ווייל אַ איד האָט דאָך אין זיך אַ חלק אלקה ממעלה¹⁵, איז און מ'האָט האָלט דעם אידען, דעם אינוועניק פון עס, איז ממילא האָט מען האָלט דעם אויבערשטענדיג¹⁶.

אמאָל פלעגט מען רעדען חסידות קורץ, האָט אמאָל¹⁷ געזאָגט דער רבי¹⁸ פון מעזריטשער מגיד פון בעש"ט'ס וועגען¹¹, און ואהבת לרעך כמוך¹² איז אַ

ספרים המאמרים תשל"ה עמוד 387-388

הענינים הנ"ל (תורה וכו' אופני צדקה) כתורת כ"ק אדמו"ר הזקן הידועה¹⁰² שג'.

האהבות אהבת ה' ואהבת התורה ואהבת ישראל הם כולא חד. ואז פועלים דכמו שאהבת ה' היא בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך, עושים רצונו של מקום, הנה כן היא גם מצות אהבת ישראל, ואהבת לרעך כמוך¹⁰³.

תניא ליקוטי אמרים פרק לב

והנה ע"י קיום הדברי' הנ"ל להיות גופו נבזה ונמאס בעיניו רק שמחתו תהיה שמחת הנפש לבדה הרי זו דרך ישרה וקלה לבא לידי קיום מצות ואהבת לרעך כמוך לכל נפש מישראל למגדול ועד קטן. כי מאחר שגופו נמאס ומתועב אצלו והנפש והרוח מי יודע גדולתן ומעלתן בשרשן ומקורן באלקי' חיים. בשגם שכולן מתאימות ואב א' לכולנה ולכן נקראו כל ישראל אחים ממש מצד שורש נפשם בה' אחד רק שהגופים מחולקי'. ולכן העושי' גופם עיקר ונפשם טפלה אי אפשר להיות אהבה ואחוה אמיתית ביניהם אלא התלויה בדבר לבדה. וז"ש הלל הזקן על קיום מצוה זו זהו כל התורה כולה ואידך פירושא הוא כו'. כי יסוד ושורש כל התורה הוא להגביה ולהעלו' הנפש על הגוף מעלה מעלה עד עיקרא ושרשא דכל עלמין וגם להמשיך אור א"ס ב"ה בכנסת ישראל כמ"ש לקמן דהיינו במקור נשמות כל ישראל למהוי אחד באחד דוקא ולא כשיש פירוד ח"ו בנשמות דקב"ה לא שריא באתר פגים וכמ"ש ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך וכמ"ש במ"א באריכות:

ומ"ש בגמ' שמי שרואה בחבירו שחטא מצוה לשנאותו וגם לומר לרבו שישנאוהו. היינו בחבירו בתורה ומצות וכבר קיים בו מצות הוכח תוכיח את עמיתך עם שאתך בתורה ובמצות ואעפ"כ לא שב מחטאו כמ"ש בס' חרדים אבל מי שאינו חבירו ואינו מקורב אצלו הנה ע"ז אמר הלל הזקן הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום וכו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. לומר שאף הרחוקים מתורת ה' ועבודתו ולכן נקראי' בשם בריות בעלמא צריך למשכן בחבלי עבות' אהבה וכולי האי ואולי יוכל לקרבן לתורה ועבודת ה' והן לא לא הפסיד שכר מצות אהבת ריעים וגם המקורבים אליו והוכיחם ולא שבו מעונותיהם שמצוה לשנאותם מצוה לאהבם ג"כ ושתייהן הן אמת שנאה מצד הרע שבהם ואהבה מצד בחי' הטוב הגנוז שבהם שהוא ניצוץ אלקות שבתוכם המחיה נפשם האלקית וגם לעורר רחמים בלבו עליה כי היא בבחי' גלות בתוך הרע מס"א הגובר עליה ברשעי' והרחמנות מבטלת השנאה ומעוררת האהבה כנודע ממ"ש ליעקב אשר פדה את אברהם [ולא אמר דה"ע תכלית שנאה שנאתים וגו' אלא על המינים והאפיקורסים שאין להם חלק באלהי ישראל כדאיתא בגמרא ר"פ ט"ז דשבת]:

תנא דבי אליהו רבה פרשה כה

כי תראה ערום וכיסיתו, כאי זה צד, אם ראיתה אחד ממי שאין בו תורה, הכניסהו בביתך ולמדיהו קריית שמע ותפילה, ולמדיהו פסוק אחד או הלכה אחת, זרזיהו במצוות, לפי שאין ערום בישראל אלא מי שאין בו דברי תורה, ודומה למי שעומד ערום.

תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף ט עמוד ב

הדר יתבי וקא מבעי להו: כתיב יקרה היא מפנינים וכל חפציק לא ישוו בה, הא חפצי שמים - ישוו בה, וכתוב וכל חפצים לא ישוו בה - דאפילו חפצי שמים לא ישוו בה! - כאן במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, כאן - במצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים.

Rabbi Gifter

נתיבות מרדכי בבא מציעא דף לג עמוד ב עמוד רסג

[והנה בעת שהעליתי על הכתב היסוד המבואר בפנים בגדר דקל לפירות דהוא רק גדר התפסת הקנין לבד, היה בזכרוני שראיתי כזאת מכבר להגאון בעל צמח צדק איש לובביץ ז"ל, אבל שכחתי מקומם של דברים, והודיעני כעת הגרמ"מ שניאורסון שליט"א, האדמו"ר דלובביץ, שהוא בשו"ת ליו"ד סי' קפ"ג, וראיתי שם שגם הוא הוכיח הדבר מדברי הרשב"א ז"ל שבשטמ"ק בפ' אע"פ, עייש"ה בדבריו.]

מגן אברהם סימן תרפו ס"ק ה והובא במשנה ברורה שם ס"ק ח

יכולים בני עיר לתקן בהסכמ' ובחרם עליהם ועל הבאים אחריהם לעשות פורים ביום שנעשה בו נס (הר"מ אלשקר מ"ט) (ועיין בס' משא מלך ח"ז סי' ט"ו)

שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן קסג

דינים היוצאים מדברינו אלו: א. דשפיר מצי צבור או יחיד לקבוע יום מועד לעצמם ביום שנעשה להם נס ומצוה נמי עבדי, עיין מג"א ס"ס"י תרפ"ו, ודלא כמ"ש פר"ח במנהגי איסור [ה' יום טוב] אות י"ד:

שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן קצא

אי יכולין ציבור או יחיד לקבוע עליהם י"ט לעצמם על נס שנעשה להם. הנה הדבר נובע מתשו' מהר"ם אלשקר סי' מ"ט והעלה שחייבים לקיים עליהם, ואפילו מי שעוקר דירתו חייב לקיים היום ההוא, ומייתי ראי' מר' אליעזר בר צדוק שהיה מבני סנאב בן בנימין וקיים יום טוב קרבן עצים אפילו לאחר החורבן ולאחר ששינו מקומם כמבואר ס"פ בכל מערבין [מ"א ע"א] ע"ש אלו דבריו, ופסקו מג"א ס"ס"י תרפ"ו ובאלי' רבה שם. והוספתי בראיות לפמ"ש תוס' ס"פ בכל מערבין [ד"ה מבני] שר"א בר צדוק היה חתנם של סנאב בן בנימין ולא מבניהם ממש, וכתב התורת חיים שכן משמע מדאמר הייתי מבני סנאב

משמע שכבר היה בהיותו חתנם ועתה כבר נתרחק ע"ש, ובחידושי ביארתי שעיקור מה שבא להשמיענו בזה שאעפ"י שנתחתן עמהם אחר החורבן וכבר חל עליו גזירת התענית קודם קבלת הי"ט שלו מ"מ לא השלים תעניתו ביו"ד אב, והרי קמן כי יש כח ביד הקהל לתקן עליהם ועל הנלווה עמהם ולא יעבור, וכן נוהגין כמה קהלות ישראל ומגדולי יחידיהם שעושים כן ביום שאירע להם נס :

אמנם פרי חדש באורח חיים סימן תצ"ו בקונטרס המנהגים שחבר שם סעיף י"ד כתב, דכל הסעודות שעושים בימים ההמה סעודת הרשות ניהו, וראיות מהר"מ אלשקר מר"א בר צדוק אינה ראייה דאיהו הוה ס"ל לא בטלה מגילת תענית, אבל לדין דקיי"ל בטלה מגילת תענית והרי מבואר במס' ר"ה י"ח ע"ב דלמ"ד בטלה מגילת תענית יליף ל' מדבטלו הצומות שהיו לששון ושמחה ובטל י"ט דידיהו על כן הנך נמי כי הני, ופריך הש"ס מאדכרתא ע"ש קמיייתא בטל אחרנייתא מוסיפין ומשני הכא במאי עסקינן בזמן שבהמ"ק קיים ע"ש, א"כ מוכח דלהך מ"ד השתא אותן שהוקבעו נתבטלו כ"ש שאין להוסיף, ולפי דבריו איסורא נמי איכא דהנך כי הני :

ולפע"ד דליתא לכל דבריו ז"ל, דהא מבואר פ"ק דמגלה י"ד ע"א ובעירוכין / ובעירכין / יו"ד ע"ב דמשחרב בהמ"ק הוכשרו כל הארצות לומר שירה, ודוחק לומר דרבא שהוא בתרא ס"ל נמי לא בטלה מגילת תענית. ותו צריכים להבין במסקנות ההלכה [ר"ה י"ט ע"ב] מסקינן בטלה מגילת תענית חוץ מחנוכה ופורים, והשתא בשלמא חנוכה משום דמיפרסמא מצותה כמבואר שם [י"ח ע"ב], אלא פורים הא כתב הרז"ה שם [במגילה] וכן הר"ן ספ"ק דנדריים דלאו אפורים עצמו קאי דהווא דברי קבלה הוא ופשיטא שלא בטל אלא קאי אשל זה בזה ר"ל יום י"ד לכרכים ויום ט"ו לעיירות דממגילת תענית הוא, ע"ש, והנה בהני לא מיפרסמא מצותה כלל שהרי אין קורין בו ואפ"ה לא בטל, ומאי טעמא, הא הנך כי הני ואיכא איסורא בתוספות זה. ועיין רש"י בתענית י"ח ע"ב [ד"ה אלא לאסור] שפירש לאסור של זה בזה פירוש חדש, דשל זה בזה ר"ל בני ט"ו דקרי בי"ד ע"י שהי' פרוז בן יומו ע"ש, ולפ"ז א"ש. אבל פירושו צ"ע מפ"ק דמגלה [ה' ע"ב] גבי רבי נטע נטיעה בפורים דמוכח דאסורים של זה בזה אפילו אין קורין, וא"כ תיהדר קושי' לדוכתא כיון שאין כאן פרסום מאי טעמא לא בטלום כשבטלו מגילת תענית. אע"כ האמת יורה דרכו, דודאי לפי ההו"א הוי טעמי' דרב ור' חנינא דבטלה מגילת תענית משום דהנך כי הני, ואם כן אין לנו כח להוסיף יום טוב שלנו וי"ט שקבע הקדוש ברוך הוא לששון ושמחה בטלו בעו"ה, אבל למסקנא לא קיי"ל כי הך טעמא אלא כלשון הברייתא דמייתי שם בר"ה במסקנא משום דהשמחה הוא להם לאבל ותוגה, והיינו כל אותם י"ט מגילת תענית שהיה להם זכר בבהמ"ק כגון אדכרתא דשטרא שהיו מזכירים יוחנן כהן גדול לאל עליון ותמידא ושבעות וחנוכה אי לאו דמפרסם ניסים כל הני הוא נהפך לאבל, וה"ה נמי י"ט קרבן עצים דבני סנאב אי הוה ס"ל לר"א בר צדוק בטלה מגילת תענית מטעם הנ"ל הי' ראוי לבטל גם י"ט שלו, אלא דס"ל לא בטלה, ואנן קיי"ל בטלה חוץ מחנוכה משום

דמיפרסם מצותה ופורים משום דאין לו שייכות בבהמ"ק כלל :

וזה נ"ל דעת הראב"ד דס"ל נהי דבטלה מגילת תענית מ"מ אסור לקבוע תענית בציבור בימים ההם, והקשה הר"ן א"כ מאי פריך מהא דאמר צאו והתענו על מה שהתעניתם הא התם שאני שגזרו תענית בציבור, י"ל דודאי לפי ההוא אמינא דבטלה מגילת תענית משום דהני כי הנך צומות שהיו לששון ושמחה ונהפכו לצום, אם כן לפי אותה ההו"א לא יאמר הראב"ד שאסור לגזור בהם תענית ציבור שהרי בד' צומות צמין ומתענים בצבור והנך כי הני ומשו"ה לפי אותה ההו"א שפיר פריך הש"ס מברייתא דצאו והתענו על מה שהתעניתם, אמנם למסקנא ליתא להך טעמא אלא משום שאבל הוא להם, אם כן מסתיין דלא לאסור בהם הספד ותענית אבל עכ"פ לא נגזר תענית ביום שמחת אבותינו :

וכן יש להוכיח נמי מברייתא דהפגינא בלילה ואמרו אי אחיכם דהיה אחר החורבן, ובמס' תענית י"ח [ע"א] מוקי לברייתא דמגילת תענית כר' יוסי דאוסר לאחריו ור' יוסי הא סבירא ליה בטלה מגילת תענית וא"כ קשה אחרניתא איך מוסיפין, אע"כ כנ"ל כיון דהך דהפגינא הי' נס דאין לו שייכות כלל בבית המקדש שפיר מוסיפין. אלא שי"ל קצת דאם כן מ"ט אין זכר למו גם בזמן הזה, ובש"ס לא אמרו אלא חנוכה ופורים ולא הזכירו כ"ח אדר. ואולי לא נתפשט הי"ט בכל ישראל אלא במקום הגזירה בלבד :

מיהו נ"ל בלאה"נ דלא אמרו שלא להוסיף אלא דומיא דהנך שפשטו בכל ישראל, אבל עיר א' ומדינה א' בפ"ע אינו דומה להנך ומותר בלי פקפוק. מיהו נראה דהיינו דוקא ממיתה לחיים דומיא דמרדכי ואסתר, אבל בפדות משארי צרות לא, דהרי אחז"ל [מגילה י"ד ע"א] במרדכי ואסתר מאי דרוש ק"ו מעבדות לחירות אומרים שירה ממיתה לחיים לא כ"ש, וא"כ כל זמן שאנו בגלות וליכא פדיון מעבדות לחירות כל שאין ההצלה ממיתה לחיים ממש הבו דלא לוסיף לקבוע יום טוב. והנה מבואר בספר יוסף אומץ [סי' תתש"ט] מהנס שנעשה בק"ק פ"פ דמיין ביום כ' אדר הראשון וקבעו בו יום שמחה לדורותם, וכן ראיתי ממ"ו הגאון מו"ה נתן אדליר זצ"ל מילדי ק"ק ההיא, וכן אנו נוהגים אחריו הגם שאנו ברחוק מקום, ומיהו ביום שלפניו לא נהג להתענות כשלא הי' דעתו לחזור וטעמא בעי מ"ש, וגם נפל על אפיו ביומו, ונ"ל משום שלא ישנה מפני המחלוקת, ומ"מ אני נוהג להחמיר לסיים ספר באותו היום כדי שיהי' הסעודה בהיתר בלי פקפוק ויאכלו ענוים וישבעו :

כתבתי פה ק"ק מ"ד ביום ה' ט"ו לאדר הראשון תקס"ה לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ

Different Purims in different communities

Purim of the Curtains used to be celebrated in the middle of the winter, on the twenty-

second of Tevet, two months before our regular Purim. Its story happened more than 300 years ago in the once-famous large Jewish ghetto of Prague, in Bohemia (now in the Czech Republic). As far as we know, this is how it originated:

Purim Chevron: Among the special Purims celebrated by some Jewish communities on certain days of the year to commemorate a particular miracle, there is also a Purim which the Sephardic Jews of Hebron used to celebrate on the fourteenth day of Tevet. The historical details of this happening are hidden in the mists of the remote past. Our story is based on that event.

Purim Fossano: In northern Italy the elders of the Jewish community decreed that the fourth day of Passover should be observed every year by the Jews of Fossano as a day of celebration to the Almighty for the miraculous salvation. Furthermore, it was decided that the gaping hole which the shell had made as it crashed through the wall should not be closed up. Instead, it was made a window, around which a golden inscription in Hebrew proclaimed it as evidence of the "Miracle of the Bomb."

Purim Yemen: The Yemenite Jews resolved to observe this special "Purim Yemen" every year, on the day after Shushan-Purim as a day of rejoicing and feasting and thanksgiving to the Almighty.

Purim Vincent: For the Jews of Frankfurt - on - the - Maine, the 20th of Adar was like a second Purim. They took upon themselves to observe this day every year as Purim Vincent, while the day before was proclaimed a public fast day, in remembrance of the victims and of the troubles. Like the Fast of Esther, the 19th of Adar was for the Jews of Frankfurt a day of fasting, prayer and repentance, but the following day was, like Purim, a day of rejoicing and thanksgiving to G-d for a wonderful salvation.

Purim Saragossa: In Aragon, Spain they also decided to observe the 17th and 18th days of Shevat as days of prayer and joyous thanks to the Almighty, so that their children and future generations would remember the story of how they had been miraculously saved from destruction at the hands of a cruel enemy.

ליקוטי דיבורים כרך א עמוד יט

חסידים רצו לכתוב "מגילת י"ט כסלו" ולקובעה כחוק ודין מגילת אסתר. כבר היו נבחרים מעדת החסידים אשר בינם לבין עצמם הכינו נוסחאות המגילה ונדברו ביניהם על מועד מתאים להתאסף יחדיו בליאזנא, כדי לשאול דעת קודש הקדשים, והיו עתידים לבוא בין פסח לעצרת, וכל הדבר היה אצלם בסוד. ובבואם לליאזנא ויציעו לכ"ק רבנו הגדול משאלות החסידים בכתיבת "מגילת י"ט כסלו", ולא הרשה כ"ק רבנו הגדול, באמרו:
לפי נוסחא א'¹⁰:

"זה היום יוקבע למועד תמידי בישראל, אשר בו יתגדל ויתקדש שמי' רבה ויתעוררו אלפי לבבות בישראל בתשובה ועבודה שבלב כי

המעשה חקוקה בלב ישראל דלעילא וכתובה בלב ישראל דלתתא".
לפי נוסחא ב'¹¹:

"זה היום יוקבע למועד תמידי בישראל אשר בו יתגדל ויתקדש שמי' רבה ויתעוררו אלפי לבבות בישראל בתשובה ועבודה שבלב כי המעשה כשתהי' חקוקה בלב ישראל סבא¹² תהיה כתובה בלב ישראל דלתתא".

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף לד עמוד ב

ויעלו בנגב ויבא עד חברון - ויבאו מבעי ליה! אמר רבא: מלמד, שפירש כלב מעצת מרגלים והלך ונשתטח על קברי אבות, אמר להן: אבותי, בקשו עלי רחמים שאנצל מעצת מרגלים.

פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן תקפא ס"ק טז

על. עיין מ"א. ועיין אליה רבה [ס"ק] ל"ט בשם מהרי"ל הלכות תענית [עמוד ער] דבית הקברות מקום קדוש וטהור, יתכין שה' יתן לו רחמים בזכות הצדיקים, ואל ישים מגמתו נגד המתים. ובסידור מענה לשון יש תפלות מה שאומרים על הקברים, משמע קצת שמבקשים מאת הנפש שיליץ טוב בעדנו:

סידור מענה לשון

ג וואס מען זאל זאגן אוף קברים פון צדיקים ורבנן :

שְׁלוֹם עֲלֶיךָ אֲדוֹנֵינוּ מוֹרְנוּ וְרַבְּנוּ עֲלֶיךָ הַשְּׁלוֹם
מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם בְּשָׁלוֹם תִּנּוּחַ עַל מִשְׁכַּבְּךָ :
וְאַף לֹא תִצְטַעַר בְּצַרְתְּ קְרוֹבֶיךָ : שְׂכִינְתְּךָ תִּהְיֶה
בְּעֵב הָעֲנָן וּבִסְתָר עֲלִיּוֹן וּבְצֵל שְׂדֵי הַתְּלוּנָן אֲשֶׁרֶיךָ
וְטוֹב לָךְ שְׂזוּכִיתְךָ לְלֶכֶת אַחֲרֵי בּוֹרְאֶךָ וּלְהֵאָר גְּרֶךָ
וְהוֹרֵת לְיִשְׂרָאֵל חֲקִים יִשְׂרָיִם וּמִשְׁפָּטִים טוֹבִים
לְהַצְדִּיק אֶת בְּנֵי דוֹרְךָ וְטוֹב לָכֶם כִּי גְדוֹל
שְׂכָרְכֶם מְאֹד וְהַמֶּלֶךְ הַגְּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
יְחִישׁ וַיִּמְהַר תַּחֲיִיתְכֶם וְעַמִּידְתְּכֶם עִם כָּל יִשְׂרָאֵל

וְכִשֶׁר תִּדְבַר לְפָנָיו • וּבְאֵתִי הִנֵּה אֵל בֵּית מְנוּחָתְךָ •
וְלִמְקוֹם קְבוּרָתְךָ לְהַשְׁתַּטַּח עַל קְבָרְךָ לְבַקֵּשׁ
מִמֶּךָ לְהַתְּפִלֵּל בְּעַדִּי אֵל אֱלֹהֶיךָ וְצִוְרֶךָ • אֵךְ עֲצֹמִי
וּבְשָׂרֵי אֶתֶּה וּמִבְּשָׂרְךָ אֵל תִּתְעַלֵּם • וְזֶה חֲסִדְךָ
אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי לְחַנּוּן בְּעַדִּי אֵל יְיָ אֵל עוֹלָם •
וְקוֹמִי רוֹנֵי בְּלִילָה לְרֹאשׁ אֲשֶׁמּוֹרוֹת • נוֹכַח פָּנָי יְיָ
קוֹרֵא מְרֹאשׁ הַדּוֹרוֹת • שְׂאֵי אֲדָיו כְּפֶה • עַל נֶפֶשׁ
קְרוֹבֶיךָ וְאַהוּבֶיךָ • יִסְלַח יְיָ לְעוֹנֵי וְהִרְבָּה לְהַשְׁיֵב
אִפּוֹ וְלֹא יַעִיר כָּל חַמָּתוֹ • יִסִּיר מֵעָלַי שְׂבִטוֹ וְאֵל

שו"ת מנחת יצחק חלק ח סימן נג

בנדון המנהג להניח פתקאות על ציון של צדיק .

בס"ד, ירושלים עה"ק ת"ו יום א' וירא תשמ"ב לפ"ק. שוכט"ס א"כ ידידי הרבני המופלג בתו"ר הנגיד מוה"ר דוד צבי ניימן הי"ו ולכל אשר לו שלו' וברכה. אחדשה"ט, את יקרתו קבלתי ונהנתי לשמוע מכל העינים לטוב .

וע"ד אשר נתעורר ויכוח ביניכם בעת אשר זכה להשתטח על ציון של מרן החת"ס ז"ל בריגלא דאמוראי ביומא דהילולא דילי', וראה דכמה מהמתפללים הניחו על הציון פתקאות (קויטליך) עם שמותם שלהם, ובזה נתעורר ויכוח אם ראוי ונכון לעשות כן, באשר שכפי דאיתא בבאה"ט (או"ח סי' תקפ"א ס"ק י"ז) בשם המהרי"ל, שהמתפלל על קברי צדיקים אל ישים מגמתו נגד המתים, אך יבקש מהשי"ת שיתן עליו רחמים בזכות הצדיקים שוכני עפר, וכ"כ בחי"א (סי' קל"ח), ועפי"ז ל"ש לשום פתקאות על קברי צדיקים, דדומה למה שנותנים

פתקאות לצדיקים חיים, ולהנ"ל אין זה שייך לצדיקים שוכני עפר, ומאחר שראה לאנשים יראים ושלימים ות"ח עושים כן, לכן נפשו בשאלתו אם יש היתר בזה עכת"ד .

הנה צדקו דבריו עפי"ד המהרי"ל הנ"ל, אבל תכ"ד ציין במכתבו לפמ"ג (או"ח) ותשו' מהר"ם שיק (או"ח סי' רצ"ג), ושם בפמ"ג כתב דמנוסח התפילה במענה לשון משמע דמתפללין שימליצו טוב בעדינו, וכן בתשו' מהר"ם שיק, אף שהביא מקודם את דברי הב"ח (יו"ד סוס"י רי"ז) בשם תשו' מהר"ח פלטיאל שכתב כדברי מהרי"ל הנ"ל, וגם כתב דכמה הראיות מדברי הש"ס שהביאו דיכולים להתפלל על קברי הצדיקים שיתפללו בעדינו, אפשר לפרש באופן שאין ראי' משם, אבל שוב כתב להצדיק הסוברים דיכולים להתפלל כנ"ל, דגם בלא"ה גוף התפילה שאחרים מתפללים בעד אדם אחד קשה להבין, איך תעשה רושם, וי"ל שע"י שהצדיק מצטער בצרת אחרים, מרחם ד' עליהם, שאם העונש והרע מגיע גם לאחרים, שאינם ראויים לעונש, אז ראוי שיעשה לפניו משה"ד =משורת הדין=, וכמו שביאר העקידה (בפ' ויגש), וכמו כן אמרו חכז"ל דהמתים מצטערים בצער החיים, וא"כ מהאי טעמא אם מתפללים על קברות הצדיקים, שיתפללו בעדינו, אין נותן להם שררות בזה, אלא מודיע צערו להם שיצטערו עמו, ועי"ז בצערם יהי' תשועה לו בזכותם, וע"כ אין מקום לאסור תפילה זו עכת"ד, ושוב הביא מספר חסידים (בסי' ת"נ) ובשאר מקומות, וגם ממאמרי הש"ס דאין איסור בתפילה זו, וכי נוסחת התפילה במענה לשון מקורה בזה"ק, דהתפילה שימליצו לטובה עלינו ובעבורינו, ואף שכתב בתו"ד דיעות הפוסקים שפליגו בזה, דדעת מהר"ח ומהרי"ל ולבוש וסייעתם ס"ל דעיקר התפילה צריך להיות נגד ד', ובשכר אמונה זו בהשארה הנצחיית, ובשכר ועונש, יקבל ד' את תפילתו, אבל דעת ספר חסידים וזוהר כנ"ל, ונראה שאינו רוצה להכריע, מ"מ מוכח להדיא דעכ"פ שניהם המה דא"ח עיין שם .

והנה כסברת המהר"ם שיק שם, דמחלק בין הא דיש מה שצווחו על הנוסחאות של התפילות, שהם נגד מלאכים, ובין מה שמתפללים בשביל אחרים, שע"י שהצדיק מצטער בצרת אחרים מרחם ד' עליהם, מבואר כעין זה בתשובות חת"ס (או"ח סי' קס"ו), בשם המהר"ל מפראג, כי דרך להעמיד מליץ בין מלך להדיוט כשאין ההדיוט חשוב וספון לפני המלך, או אינו יכול להטעים דבריו כראוי, ויען ישראל לפני מלאכי השרת, ואינם צריכים מליץ לפני אוהבם ית"ש, והוא מקבל בסבר פנים יפות אפילו בלשון עלגים וגמגום, א"כ המליץ הלז אינו אלא קטנות אמונה חלילה, אך כל ישראל שותפים וגוף א' ונפש א', וכשא' מצטער גם חבירו מרגיש ועמו מצער, ועד"ז המתפלל על חבירו צריך שיחלה עצמו עליו, פי' שיראה גם הוא חולה, וכיון ששניהם בצער, טוב שיכנס הראש משיכנס הרגל וכו', כיון ששניהם בעלי דברים ולא כמליץ בעד אחר וכו' עכ"ד, וכ"כ בדרשות חת"ס (דרוש לח' תמוז תקס"ט בדש"ה מדה"ס), ופירש בזה משאח"ז (שבת קי"ט ע"ב) כל המבזה ת"ח אין רפואה למכתו, דאחז"ל (ברכות י"ב ע"ב ל"ב ע"א) המתפלל על חבירו צריך שיחלה עצמו עליו שנאמר ויחל משה, ונראה הענין דעפ"י שכל לא יובן איך יועיל תפילת זה על חבירו וכו', אבל הענין הואיל וכל ישראל נפש אחד, נמצא גם חליו של זה כואב לזה, והוא כאלו פיו של אדם מתפלל שירפא לו מכאב אצבעו, והיינו צריך שיחלה עצמו שיראה כאלו הוא עצמו חולה עליו, ועי"ז יקובל תפילתו כאלו מתפלל על עצמו, אמנם המבזה ת"ח עכ"ח אינו סובר שהוא נפש אחד וכו' א"כ אין רפואה למכתו שלא תועיל עליו תפילת ת"ח עיין שם .

וכאמור שבזה מצדיק המהר"ם שיק שגם אפשר להתפלל שהצדיקים במיתתן שמצטערים בצער החיים, שימליצו טוב בעדם כנ"ל .

והעולה מדברי מהר"ם שיק, שאין חשש דורש את המתים אם מתפלל כנ"ל, אבל אם מצוה לעשות כן נראה מדבריו דתלה ד"ז במחלוקת הפוסקים, א"כ י"ל דשוא"ת = דשב ואל תעשה = עדיף, אבל בתשו' מנחת אלעזר (ח"א סי' ס"ח) כתב דלא רק שאין איסור בזה, אלא אדרבה מצוה איכא, והאריך להוכיח מכמה מאמרי חז"ל וזוה"ק עיין שם, והובא דבריו בספר קצה המטה על המטה אפרים (סי' תקפ"א אות צ"ו), וכי כן משמעות המג"א (סוס"י תקע"ט) וכו' עיין שם. וע"ע בספר סגולות ישראל (מע' ק') מכמה מקומות בזה.

והנה אם נאמר דיכולין להתפלל שהצדיקים ימליצו טוב בעדינו, ומטעם שצדיקים במיתתן נקראו חיים, יש ענין גם להמנהג של הפתקאות כמו שנותנים לצדיקים חיים.

אמנם ראיתי בספר על הגאולה ועל התמורה לרבינו כ"ק הגה"ק מסאטמאר זלה"ה (אות ק"ח), שכתב דכל ענין הליכה על הקברים אינו ענין אלא לבני אדם גדולים וצדיקים היודעין ומבינין סודן של הדברים והוא ענין התדבקות נפש בנפש כמבואר בזוה"ק וכו', ועוד הביא שם את דברי הב"ח בשם הר"ח פלטיאל זלה"ה וכו', וסיים הב"ח אלא שכבר החזיקו במנהג ואין מוחה וכו' עיין שם, והנה כי כן הביא בהגהות לספר אורחת חיים מהגאון המהרש"ם ז"ל (סי' תקפ"א אות י"ד), מדברי הרשב"ם (ב"ב נ"ח ע"א ד"ה ר"ב), דאין רשות לכנוס בקברי צדיקים אלא לאדם גדול וחשוב, וע"ש במהרש"א ח"א דמה"ט קאי אליעזר עבד אברהם אבבא דלא ליעול אינש דלא מעלי, ועמג"א (סוס"י תקנ"ט) דמי שלא תיקן עון קרי לא ילך על ביה"ק = בית הקברות = וכו' עיין שם, ועי' בכ"ז במנחת אלעזר שם, אמנם מענין התפילה באיזה אופן יהי' לא נזכר שם בדברי רבינו זלה"ה איזה הכרעה, כי הביא דברי הב"ח עד ואין מוחה כנ"ל, ובב"ח שם כתב אח"ז בזה"ל, ויש לזה סמך בספר הזוהר, ודוקא להשתטח על קברי אבות ולהתפלל לפניו ית' על כל צרה שלא תבוא בזכות אבותיו וכו', וכבר נתקנו סדר התפילה למשתטחים על קברי אבות, ואין לשום מורה למנוע ולבטל מנהג זה עכ"ל, והנה ממש"כ הב"ח בלשונו להתפלל לפניו ית' וכו', משמע דבא לשלול להתפלל שימליצו טוב בעדינו, אבל ממש"כ אח"כ וכבר נתקנו סדר התפילה וכו' משמע דסמך על סדר התפילות, וכפי הנזכר מס' מענה לשון, מוכח דהתפילה שימליצו טוב וכו' כנ"ל.

והנה למעשה אין בידי להכריע בענינים העומדים ברומו של עולם, אבל שפיר י"ל נהרא ונהרא ופשטי'.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סימן מג ד"ה ובדבר אלו

ובדבר אלו ההולכים בעת צרה לקברות אבותיהם ולקברות הצדיקים לבקש רחמים מהשי"ת, אם יש בזה משום דורש אל המתים. עיין בש"ך יו"ד סימן קע"ט ס"ק ט"ו שמביא מתשובת מהר"ח שמפקפק בזה, ומהב"ח ס"ס רי"ז שאין איסור בדבר. הנה בהא שנמצא בפיוטים ובסליחות שמבקשים למלאכים שיתפללו עבורנו, כהא דמלאכי רחמים, וכהא דמידת הרחמים עלינו התגלגלי, חזינן שאיכא מחלוקת. דבעלי הפיוטים שהיו ג"כ גדולי ישראל, הרי תיקנו והנהיגו לומר כן. אבל הרבה מרבתינו האחרונים אוסרין זה, ובחת"ס חאו"ח סימן קס"ו הובא ממהר"ל מפראג שמיאן לומר פיוט דמכניסי רחמים בסליחות. וכתב שם בסוף, דלדבריו דמהר"ל יש למנוע מלומר פזמון דמלאכי רחמים, וסליחת י"ג מידות האמורות בחנינה. והחת"ס עצמו אמר סליחות אלה עם הציבור, ורק במכניסי רחמים היה מאריך בנפילת אפים עד שהגיע ש"ץ לשומר ישראל, וממילא לא היה אומר. ומשמע מלשונו שאף שלא אמר טעם שלא כמהר"ל מפראג, מ"מ אמר זה עם הציבור.

לקראת י"א בניסן שנת תשמ"ב, יום הולדתו השמונים של הרבי, כתב הרב פיינשטיין מכתב ברכה בו הוא מבטא את הערצתו וידידותו אל הרבי:

בקשר לידידי וחביבי מעלת הוד כבוד קדושת הגאון הצדיק האדמו"ר מנחם מענדל שליט"א שניאורסאהן מליובאוויטש, הנה ידוע בעולם אודות גאונותו בתורה ואיך שהוא באמת מתעסק גדול בתורה בגאון, שהוא עובד תמיד בתורה ושהוא באמת בעל תורה.. במשך השנים שאני מכיר את האדמו"ר שליט"א, שהקשר בינינו היה בידידות גדולה, היה לי כמה הזדמנויות להשתעשע עמו בענינים מסובכים בין בתורת הנגלה ובין בתורת הנסתר, ותמיד החשבתי כרום גדולתו וגאונותו.. שקידש עצמו להכנס ראשו ורובו להרביץ תורה בכל העולם, בקטנים ובגדולים בכלל ישראל ביחד, ובאמת מתעסק בגאונות בענין של הרבצת תורה. וניכר שכל עבודתו הוא בזה.. בכל פעולותיו המרובים, הציבוריים והאישיים. וזה רציתי להזכיר שזה באמת השבח הכי גדול, והוא השבח שהיה לכל גדולי עולם במשך כל השנים, שהיו בעיקר בתורה.. לפיכך אני משתתף בשמחה להענין שנתקבל בעולם כולו, שיש שמחה גדולה שהשי"ת האריך ימיו לשנת השמונים. ואין מספיק סתם לברכו לאריכות ימים ושנים, שהיום לא מספיק ברכה זו, שמקוים שמלך המשיח יבוא מיד ובקרוב, ויזכה אז האדמו"ר שליט"א לעבוד לעולם ועד בתורה וביראת שמים.. ונברך שיזכה ידידי אדמו"ר שליט"א לאריכות זה, ושיזכו כל כלל ישראל לגאולה השלימה בקרוב מיד ביחד עם האדמו"ר שליט"א.

ויהי בישורון מלך תשמ"ב

רמ"א יו"ד סימן פא סעיף ז

חלב כותית כחלב ישראל, ומ"מ לא יניקו תינוק מן הכותית אם אפשר בישראלית, דחלב כותית מטמטם הלב.

פרי חדש יורה דעה סימן קטו ס"ק ו

מיהו בדיעבד אין לחוש לכלל זה. קיצר במקום שהיה לו להאריך, דלכאורה משמע שאף שלא ראה הכלי שחולבין בו ואף שלא נמצא בתחילת החליבה דמותר, והא ודאי ליתא, והילך לשונו בתורת חטאת כלל פ"א [דין ו], כתב הב"י [עמוד כח ד"ה וכתב] בשם הסמ"ק [סימן רכג עמוד רלד] והרבינו פרץ דאפילו אין דבר טמא בעדרו יש להחמיר להיות שם הישראל בתחילת החליבה פן יערב או ישים הגוי חלב טמא בכלי קודם שיבוא הישראל עכ"ל, ובארוך [איסור והיתר הארוך שם] דלכתחילה יש לנהוג כדברי הסמ"ק דצריך לראות בכלי שלא היה בו דבר טמא וגם צריך לראות תחלת החליבה, מיהו בדיעבד אם לא ראה בכלי רק ראה תחלת החליבה בדיעבד מותר ע"כ. הנה דעתו ז"ל דבדיעבד כיון שאין דבר טמא בעדרו לא חיישינן שממקום אחר הביא חלב טמא מתחלה והניחו בכלי, אלא שאע"פ כן צריך שיהא שם בתחלת החליבה משום דחיישינן שמא אותו חלב שמצא שם שנחלב כבר הביאווהו ממקום אחר. ולא דק, שהרי באיסור והיתר הארוך ריש כלל מ"ה [שם] כתב וז"ל ובדיעבד מיהו מותר החלב אף אם החליבה הגוי באותו כלי שלו רק שראה הישראל מתחלה בכלי ואחר כך אפילו אם יוצא ונכנס ע"כ, אלמא דאפילו בדיעבד בעינן תרתי שיהא שם בתחלת החליבה ושיראה הכלי. וכבר השיגו הש"ך [ס"ק ח] וכתב דכן משמע בסמ"ק ושאר פוסקים להדיא ע"ש. ולכאורה יראה שאפילו שאין שום דבר טמא בעדרו וליכא למיחש כלל לאיחלופי חלב טמא, מכל מקום לא פלוג רבנן ואסרו כל חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו מידי דהוה אגבינות של גוים שאף אם העמידוהו בעשבים אסורה, וכן נראה מדברי השערי דורא [סימן פב] שכתב וז"ל חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו אפילו אין בהמה טמאה בדיר אסורה דלא ליפוק חורבא מינה ופורץ גדר ישכנו נחש כך פסק רש"י עכ"ל. וכי דייקת בה שפיר אין זה מחוור כלל, דבודאי חלב של גוי לא אסרוהו אלא היכא דאיכא חשש במילתא משום תערובת חלב טמא הא לאו הכי שרי, ותדע דהא בגמרא [עבודה זרה לט, ב] אמתניתין דקתני ואלו מותרין באכילה חלב שחלבו גוי וישראל רואהו אמרינן תנינא להא דתנו רבנן יושב ישראל בצד עדרו של גוי וגוי חולב לו ומביא לו ואינו חושש, פירוש ומדקתני יושב בצד עדרו של גוי מכלל שאינו רואהו חולב, ועוד אי ברואהו חולב פשיטא מתניתין היא, ופריך היכי דמי אי דליכא דבר טמא בעדרו פשיטא דשרי אף שאינו רואה כלל ואי דאיכא דבר טמא בעדרו אמאי, ומשני לעולם דאיכא דבר טמא וכי קאי חזי ליה וכי יתיב לא חזי ליה, מהו דתימא כיון דיתיב לא חזי ליה ניחוש דילמא מייתי ומערב ביה קמשמע לן דלא, ושמעינן מהכא דלא אסרו חלב גוי אלא כשיש חשש מתערובת חלב טמא, דהא בדליכא דבר טמא בעדרו התירו אף שאינו רואה כלל החליבה לא עומד ולא יושב, ואף כשיש דבר טמא בעדרו התירו אף שאינו רואהו חולב כל שיכול לראותו שאין שם חשש תערובת משום דמירתת, ואם היה דין חלב כגבינה של גוים היה לנו לאסור כל חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו אף דליכא חשש תערובת משום לא פלוג, אלא ודאי כדאמרן: ונמצינו למדין שדינו ממש כדין מורייס של גוים שאסרוהו משום תערובת יין ואם היין ביוקר שרי, הכי נמי אם חלב טמא אינו נמצא במקום אחד, או שנמצא אלא שהוא יותר ביוקר מחלב טהור, אין לאסור שם חלב

שחלבו גוי ואין ישראל רואהו אלא מותר לילך ולקנות מהגוים חלב שלהם. וכן מצאתי להרדב"ז בתשובה בסימן ע"ה [חלק ד אלף קמז] כדברי וז"ל, עוד שאלת חלב שחלבו נכרי ואין ישראל רואהו ואין במקום דבר טמא, או כגון שהיה העדר בתוך הדיר ובדק ולא היה שם דבר טמא, ויצא והביא לו הנכרי חלב מאותו הדיר, אבל לא היה יכול לראותו חולב כלל אם גזרת החלב הויא כגזרת גבינת הנכרים או לא: תשובה הדבר ברור כי הגבינה נאסרה במנין, אבל לא כן בחלב שחלבו גוי שאסרו אותו משום חשש דבר טמא. אבל נמצא כתוב במרדכי [עבודה זרה רמז תתכ"ו] עלה דהא דפרכינן בגמרא [שם] אי דליכא דבר טמא כו', יש מוכיחין מכאן שאם ברור לנו דאין בהמה טמאה בעדרו דמותר ליקח חלב מן הנכרים אף על פי שאין ישראל רואהו, וטעות הוא בידם דא"כ הוי ליה לאקשוויי אי דליכא דבר טמא בעדרו למה לי ישראל עומד בצד עדרו, ולדידי מיהא לא איריא, דלא מצי לאקשוויי הכי דבעינן עומד בצד עדרו משום גילוי, אבל משום חשש דבר טמא לא חיישינן כיון שאין בעדרו דבר טמא, הילכך השתא דלא חיישינן לגילוי מותר, וכן משמע מדברי הרבינו פרץ שהוא המחמיר מכולם וז"ל דאפילו אין דבר טמא בעדרו יש להחמיר להיות הישראל שם בתחלת החליבה פן יערב או ישים הנכרי חלב טמא בכלי קודם שיבוא הישראל ע"כ, הא אי ליכא למיחש להכי מותר, דאחזוקי איסורא לא מחזקינן עכ"ל. ואף על פי שכיון יפה בעיקר הדין לא נתכון בכוננת המרדכי, שהוא ז"ל הבין שהמרדכי סבור דאף במקום דליכא למיחש לתערובת כלל אף על פי כן צריך ראיית ישראל בכל גוונא משום דלא פלוג, וליתא שזה הפך הגמרא דבדליכא דבר טמא בעדרו סגי ביושב ישראל בצד העדר אף על פי שאינו רואה כלל החליבה. ולדעתי המרדכי והרב הנזכר שוין בעיקר הדין והכי פירוש המרדכי, יש מוכיחין מכאן דכשאין בהמה טמאה בעדרו שמותר ליקח חלב ממנו אף על פי שלא נמצא שם כלל ישראל בשעת החליבה ולא חיישינן שמא הביא חלב טמא ממקום אחר ועירב עם זה, והיינו דפריך בגמרא אי דליכא דבר טמא בעדרו פשיטא, ויושב ישראל בצד עדרו דקתני לאו דוקא, אלא אורחא דמילתא נקט שכן דרך הישראל לילך לעדר לקנות חלב מן הגוי וישב שם בצד העדר בעוד שהגוי חולב לו, ואין הכי נמי שאף שמצא שחלב הגוי כבר שמותר ליקח ממנו, והכי דייק סיפא דקתני ואינו חושש כלומר דלא חיישינן שמא הביא מבחוץ ועירב, דאי מיירי ביושב בצד העדר לשמור שלא ילך הגוי חוצה ויביא חלב טמא, מאי חששא איכא דקתני ואינו חושש, פשיטא שאין לחוש לו לשום דבר, ועם כל זה כתב המרדכי שטעו, דא"כ לא הוי ליה לאקשוויי פשיטא שנראה שלא יש קושיא אלא שהדין פשוט, ואדרבא הוי ליה לאקשוויי אמאי צריך שיהיה הישראל עומד בצד העדר, אף שאינו עומד שם כלל מותר לקנות מהגוי, אלא על כרחך דעל כל פנים צריך שיהא הישראל עומד בצד העדר לשמור שלא יביא חלב טמא מבחוץ ועירב, והשתא ניחא דקמקשי פשיטא, דאי לסברת היש מוכיחין מאי קפריך פשיטא אדרבא טובא קמשמע לן דלא חיישינן שיביא מבחוץ חלב טמא ועירב, אלא שיש ליישב בעדם דבברייתא לא הוזכר הך חדושה משמע דלא נחתא להאי דאדרבא יושב בצד העדר קתני דמשמע איפכא וכסברת המרדכי, ולהכי פריך הש"ס דלמאי דקתני בברייתא פשיטא, אבל בעיר אחת דלא שכיח כלל דבר טמא או שהעדר בדיר ואין שם דבר טמא והישראל מבחוץ שאינו רואה חולב, שזהו מה שנשאל רדב"ז עליו, אף לדעת המרדכי מותר לקנות מן הגוי שהרי אין לחוש לדבר טמא ודלא כמו שהבין הרב הנזכר דפליג המרדכי בהא וליתא. וגם תשובת רש"י שהביא השערי דורא שהבאתי לעיל [ד"ה מיהו] הכי מתפרשא וזהו שכתב דלא ליפוק חורבה מינה כלומר שיש לחוש שיביא חלב טמא מעדר אחר שבעיר, הא לאו הכי פשיטא דשרי. וגם בעל ספר ט"ז [ס"ק ב] לא הבין כונת המרדכי על בורייה והעיקר כדפרישית, ותדע שהרי רדב"ז הביא סיוע לסברתו הפך המרדכי מדברי הרבינו פרץ והמרדכי גופיה סיים שהרבינו פרץ כתב כסברתו ודלא כהיש מוכיחין א"כ על כרחך לפרש כונת המרדכי כדפרישית ודלא

כמו שהבין רדב"ז. ותדע עוד שהרי המרדכי בפרק קמא דחולין [רמז תקצ] גבי כותח של גוים דמותר כתב דאע"ג דאית ביה חלב כיון שמעמיד מותר ע"כ. ואכתי קשה דמה בכך תיפוק לי דאסיר משום חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו אלא משמע דהיכא דליכא למיחש לחילוף חלב טמא שרי: הכלל העולה דבעיר שלא נמצא שם חלב טמא או שהוא יותר ביוקר מחלב טהור מותר לקנות מהעכו"ם חלב שחלבו בלא ראיית ישראל כלל. וכן מצאתי המנהג פשוט פה אמשטירדאם וכן נהגתי אני ג"כ זולת קצת יחידים הנזהרים בזה. אבל בעיר שנמצא שם חלב טמא אף שאין לאותו עכו"ם שקונה ממנו דבר טמא בעדרו, מכל מקום צריך לראות קודם החליבה בכלי אולי הניח שם חלב טמא, וגם צריך לראות כל החליבה מתחילה ועד סוף או ביוצא ונכנס או בעומד שם בצד העדר באופן שלא יוכל לילך למקום אחר להביא חלב טמא לערבו עם זה, הא לאו הכי אפילו בדיעבד אסיר ודלא כמור"ם בתורת חטאת [כלל פא דין ו]. והכי מסיק הש"ך [ס"ק ח] וכן באיסור והיתר הארוך מבואר הפך מה שכתב התורת חטאת בשמו וכמו שכתבתי לעיל [ד"ה מיהו], באופן שבעל תורת חטאת לא כיון יפה, אמנם אנו העמדנו הדינים על אמיתותן ובוריין בס"ד:

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן מז

בענין חלב הקאמפאניעס שבמדינתנו

ובדבר החלב של הקאמפאניעס במדינתנו אשר יש פקוח הממשלה ואם יערבו חלב בהמה טמאה יענשו וגם יסגירו את העסק שלהם שלכן ודאי מירתתי מלערב יש טעם גדול להתיר אף בלא שיטת הפר"ח משום דהעיקר ידיעה ברורה הוא כראיה ממש כהא דשבעות דף ל"ד גם לעדות דממון. וגדולה מזה איתא בתוס' יבמות דף מ"ה בשם יש מפרשים גם לדין ראיית ב"ד לטבילת גר עיין שם. וזהו גדר אנן סהדי שמצינו בהרבה מקומות. ואף לעדי קיומא דקידושין שאף שלא ראו אלא היחוד הוא כראו הביאה ממש ונעשית א"א גמורה אף לחייב מיתה להבא עליה אחר אח"כ ושלא לתפוס בה קידושין אחרים. ויותר מזה חזינן דאף אנן סהדי פחותה מזו כהא דחזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות שהוא כראיה ממש ונחשב כהוו עדים לקיומא אף לקולא לענין שלא להצריכה גט מהשני בקטנה שלא מיאנה והגדילה וניסת לשני בכתובות דף ע"ג ושמואל לא פליג אלא משום שאין אדם יודע שאין קידושי קטנה כלום וע"ד קידושין הראשונים בועל עיין שם, אף שאין בועל ביאת זנות הוא רק לרוב בנ"א ומ"מ נחשבה ידיעה זו כראיה ואף שצריכין אנו לעוד דבר דהוא רק ידיעה דהא לא ראינו רק יחוד ולרב הוא עוד תלתא שהם רק ידיעות שאף שסובר אדם יודע שאין קידושי קטנה כלום ודאי איכא מעוט שאין יודעין גם לדידיה כיון דאיכא מ"ד שסובר דאין אדם יודע עיין בתוס' גיטין דף מ"ה משום שאין לומר שתהיה פלוגתתם רחוקה אך מ"מ מצד הרוב היודעין שאין קידושי קטנה כלום והרוב שאין בועלין ביאת זנות והרוב שביחוד יש גם ביאה אף שאיכא ג' מעוטים כנגדם שאף אם נימא כמעוט אחד לא היו קידושין מ"מ נחשב לרב כעדים לקיומא ממש שבעיל לשם קידושין אף לקולא שלא יתפסו קידושי השני וגם שמואל מודה בעצם הדין כדלעיל אלמא דיש לידיעה דין ראייה ממש.

ויש ידיעה שאף בנפשות נחשב ראי' דבמנאפים עד שיראו כדרך המנאפים אף שהחויב הוא רק אם הכניס כמכחול בשפופרת שלא ראו זה. ומשמע מרש"י ב"מ דף צ"א שכתב דלא הזקינתן תורה להסתכל כ"כ, דבכה"ג ברצח ושאר מיתות לא היו מחייבין מיתה ורק במנאפים לא הזקינתן תורה להסתכל ומחייבין אותן מיתה אף

שאינה ראייה. וא"כ צריך לומר שבעצם ידיעה היא כראיה גם לגבי נפשות ולכן נהרגין במנאפין ורק בשאר מיתות הוא גזה"כ שלא ידונו ע"פ ידיעה ולכן במנאפין שהיה נמצא שלא יהרגו לעולם כדאיתא בספ"ק דמכות סובר שמואל דמוכרחין לומר דבמנאפין נהרגין ע"פ ידיעה זו ולית בהו גזה"כ זה לענין ידיעה זו אבל אם ידיעה לא היה בעצם כראיה איך שייך לומר שיהרגו כדרך המנאפין דהא עכ"פ לא ראו וליכא עדים אלא ודאי שבעצם הוא כראיה לכל דבר רק שנתחדש דבנפשות לא ידונו ע"פ עדות דידיעה ובמנאפין לא נתחדש לענין ידיעה זו.

ולכן בחלב שאסרו רק בחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו יש להתיר גם בישראל יודעין ידיעה ברורה דהוי כראיה. וזה שאם יערבו יענשו ויצטרכו לסגור העסק שלהם שהוא הרוחה של כמה אלפים והממשלה משגחת אליהם הוא ודאי ידיעה ברורה שהיא כראיה שלא היה בכלל איסורם. וזה הוא גם לכו"ע דאין טעם לחלוק בזה ולכן הרוצה לסמוך ולהקל יש לו טעם גדול ורשאי וכמו שמקילין בזה הרוב בנ"א שומרי תורה וגם הרבה רבנים וח"ו לומר שעושין שלא כדין. אבל מ"מ לבעלי נפש מן הראוי להחמיר ואין בזה משום יוהרא וכך אני נוהג להחמיר לעצמי אבל מי שרוצה להקל הוא עושה כדינא ואין להחשיבו כמזלזל באיסורין.

ובאם אחד נהג להחמיר אם נאסר מדין מנהג ג' פעמים תליא אם היתה כוונתו להחמיר אף אם הדין הוא להתיר וכ"ש בידע בעצמו שיש להתיר ומ"מ נהג איסור יש עליו איסור נדר דנהג ג"פ אבל אם החמיר משום שהיה סבור שאסור מדינא או אף רק שאסור מספק וחשב על המקילין שאולי טועין בדין או שאולי הם מזלזלין באיסורין אין עליו דין נדר מצד מנהגו וא"צ היתר. והנני ידידו, משה פיינשטיין.